

טבריה
TIBERIAS
שולם קק
6933

ארץ הכינרת

גיליון מס' 21 | תמוז תשע"ח יוני 2018
ביטאון דשות ניקוז ונחלים כינרת - בשיתוף איגוד ערים כינרת

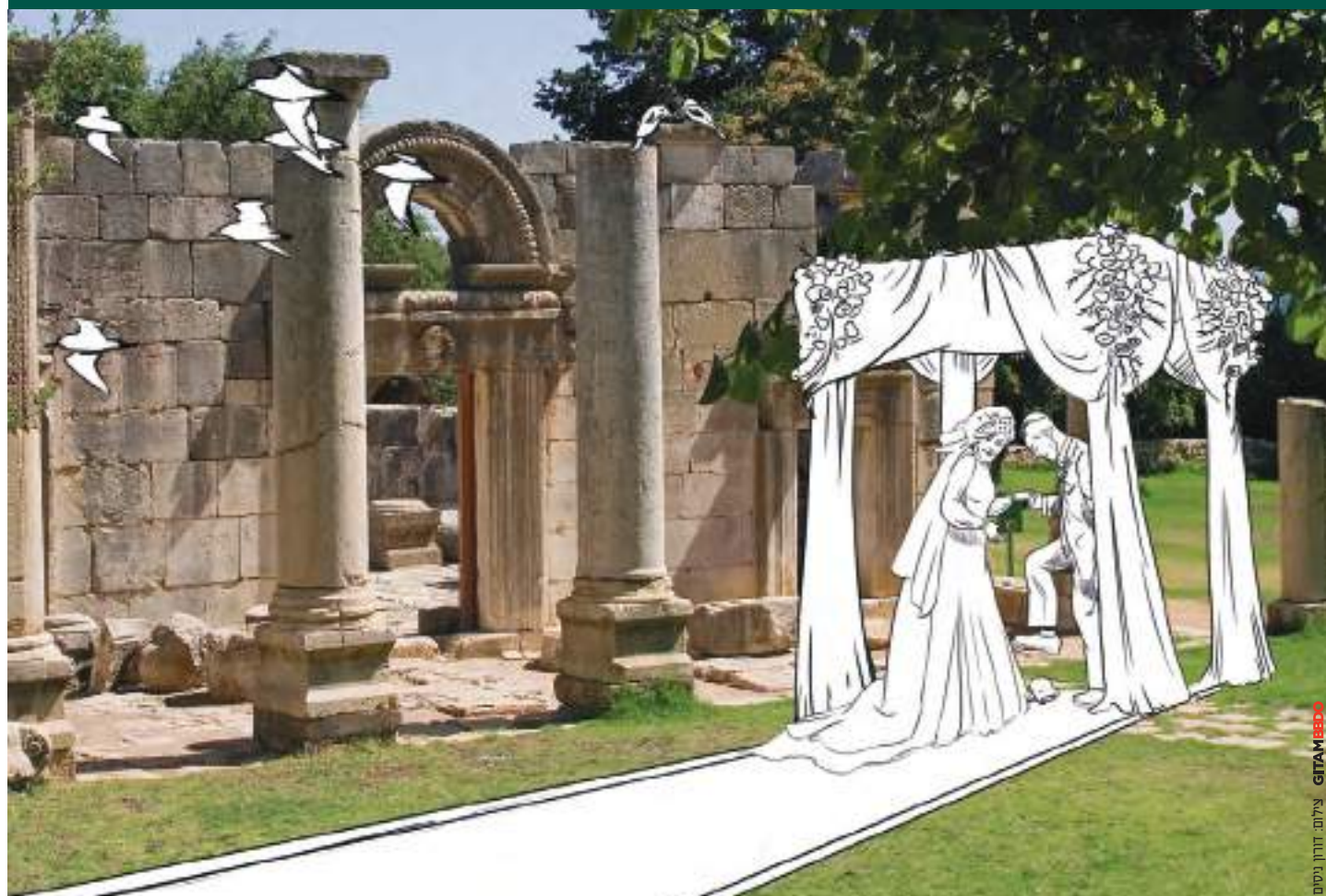
גיליון קיץ

המקום הכי מיוחד לרגע הכי מיוחד

רשות הטבע והגנים מזמינה אתכם לחגוג את השמחות שלכם בנוף
ובאווירה הייחודית של אתרי המורשת היפים בישראל.
בואו להתחבר לטבע, למורשת ולמסורת של כולנו.

לחגוג את הרגע, לחוות את המקום

חוטמית זיפנית. צילום: איבון לזין

כתבות

- 16 **ראיון עם ערן אטינגר**
סמנכ"ל ניהול משאבי סביבה, משרד החקלאות / שלום אלבז
- 20 **סקר מיני צומח פולשים לאורך נחלי אגן הכינרת / איתי אושינסקי**
- 26 **לזכרו של אלון רימר**
- 44 **פטרון וקהילת האם, סיפור הקשר בין יהדות בית שאן ליהדות טבריה / ראובן גפני**

מדורים

- 5 **מעת לעט / צביקה סלוצקי**
- 6 **הכל זורם**
- 24 **סיפורים מהשטח, דני גבאי, חזק במספרים / שלום אלבז**
- 29 **חינוך וקהילה**
 - "באופן אישי", מיזם כיתות ד' הולכים על נקי/נטלי זאבי וענת חזן
 - מנקים המון את נחל צלמון/רותי כרמל ונטלי זאבי
- 33 **לגעת בטבע לגעת ברוח**
 - שביל סובב כינרת מחורבת מנים לכפר נחום/דניאל וקנין
 - מחפשים את העיר גולן/דרור בן יוסף
 - מכינים את הטבע לקיץ/נעמה מנספלד
 - חספין האם היא חספיה הקדומה / אורן זינגבוים
- 47 **הפסקת קפה וחידת הגיליון**

ארץ הכינרת

ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת
בשיתוף איגוד ערים כינרת

עורכת ראשית ומפיקה בפועל: יעל סלע
עריכה לשונית: חגית שני
מו"ל: רשות ניקוז ונחלים כינרת. כל הזכויות שמורות
השער: בית ספר לגלישה עין-גב צילום: ליאור אליהו
לתגובות: 04-8591937, erez@lakekinneret.co.il
המערכת אינה אחראית על תוכן המודעות.
עיצוב גרפי והדפסה: דפוס כינרת טבריה 04-6797777

מדבקות בגלילים

קצת עלינו....

1937

דפוס כנרת מחלוצי תעשיית הדפוס בישראל מאז 1937
ממכונות הבלט הראשונות ועד למערך דפוס מתקדם וממוחשב, הכולל את כל השירותים תחת קורת גג אחת.

מערכת HP INDIGO למדבקות בגלילים
מכונות דפוס מהמתקדמות בעולם, מערכת קדם דפוס, דפוס דיגיטלי, מכונת גימורים להשבחות (הטבעות זהב / לכה סלקטיבית / למיניציה מבריקה). הדפסה איכותית מאד ובמהירות גבוהה, ללא צורך בגלופות, כולל מידע משתנה (מיספור, כמויות, משקלים ועוד...), על חומרי גלם שונים.

בקרו אותנו באתר

www.kineret.co.il

חטיבת אינדיגו

מדבקות בגלילים ע"ג מגוון רחב של חומרי גלם

לפרטים והצעות מחיר
info@kineret.co.il

04-6797777

דפוס כנרת

נסיון של

81

בתעשיית הדפוס בישראל

כינרת שוויצרית

הנופשים בחופי איגוד ערים כינרת, היטיבו לתאר את המהפך שחל בחופים באומרם "הכינרת הפכה לשוויץ". השקט בחופים ושדרוג התשתיות משלימים מעטפת נופש איכותית לכל המשפחה באגם הלאומי

פתיחתה של עונת הרחצה היוותה נקודת מפנה מבחינתנו, עם יישום החלטת איגוד ערים כינרת להכלת השקט על החופים המוכרזים של איגוד ערים כינרת.

מהרגע הראשון היה ברור לכל כי מדובר במהפכה של ממש, כזו שתחזיר את הכינרת למשפחות ואת המשפחות לכינרת, כזו שתחזיר את הכינרת להיות מקום סימפטי, נעים ונוח, כפי שאנו זוכרים אותה מילדותנו. משמח לראות את עם ישראל מצביע ברגליים ופוקד בהמוניו את החופים. משפחות וילדים לצד צעירים ובני נוער, מבלים ונהנים יחדיו מציוצי הציפורים ומרחש הגלים, שומרים על האגם הלאומי נקי ומוכיחים שאפשר וכדאי גם אחרת.

בימים אלו אנו משלימים פרויקט חשוב נוסף עם המשרד לביטחון פנים, בראשות השר גלעד ארדן, פרויקט 'עיר ללא אלימות', במסגרתו מותקנות מצלמות שמתעדות את המתרחש בחופים 7/24 ומסייעות לפעילותנו, יחד עם משטרת ישראל, לצמצום מקרי האלימות והוונדליזם בחופים. החשוב מכל, לטעמי - הגברת את תחושת הביטחון של הרוחצים והנופשים בכינרת.

ברצועת החופים חלוקים-כורסי-לבנון כבר הוצבו 79 מצלמות, שחוברו לחדר הבקרה. חוף אחר חוף יצטרפו חופי איגוד ערים כינרת לשינוי המציאות בכינרת, אשר יחד עם הכללים שאנו מנהיגים בחופים ייצרו כינרת נעימה, שלווה, נקייה ובטוחה, לרווחת כולנו. שוויץ, כבר אמרנו?

כעת, אנו ניצבים לפני שיאה של עונת הרחצה. מאות אלפי נופשים צפויים לפקוד את חופי הכינרת במהלך החופש הגדול, בחודשים יולי-אוגוסט. כחלק מפעילות רשות הכינרת אנו דואגים גם לטיפול פינות חמד ב'שביל סובב כינרת' וכן לשיקום ושדרוג הנחלים המובילים אל הכינרת מהגליל והגולן. פרויקטים רבים לפיתוח ושיקום הנחלים בוצעו על ידי אגף ניקוז שברשות הכינרת במהלך השנים האחרונות, וזו הזדמנות טובה להזמינם להגיע, להתרשם וליהנות בנחלים. הפעילות לשיקום ופיתוח, הן בכינרת והן בנחלים, הינה למען עם ישראל. רק זכרו לשמור על הטבע שלנו נקי.

ומה עמנו הפעם בגיליון?

על הפרויקטים שמקדמים ברשות ניקוז כינרת לשדרוג ושיקום הנחלים; סיכום החגים ותגובות הנופשים למהפכת החופים השקטים; על שיתוף הפעולה בין רשות הכינרת לסטודנטים האכפתיים ממכללת כינרת; איתי אושינסקי מליג"מ יציג את סקר מיני צמחים פולשים בסביבת אגן ההיקוות, במהלכו אותרו 33 מינים שונים של צמחים פולשים; ראיון נרחב עם ערן אטינגר, סמנכ"ל ניהול משאבי סביבה במשרד החקלאות, על תכניות המשרד, בדגש על חוק הניקוז החדש, הגישה האגנית וחשיבות פרויקטים לשימור קרקע; דרור בן יוסף על זיהוי העיר המקראית 'גולן'; ניגע בטבע עם שביל סובב כינרת וביום ירוק בבית הספר נוף גליל שבפרוד; אורן זינגבוים מרשות העתיקות יסביר על ההיסטוריה של חספין שברום הגולן, ועוד. מאחל לכל הקוראים קיץ נפלא בכינרת וקריאה מהנה.

שלכם,

צביקה סלוצקי

מנכ"ל רשות ניקוז כינרת

מפּלס הכינרת - לקראת קיץ 2018¹

האביב מאחורינו והקיץ כבר כאן. עונת הגשמים, גם אם נמשכה קצת אל תוך חודשי האביב, הסתיימה לה. ולמרות כל התפילות והתקוות, גם חורף 2017-2018 הסתיים לצערנו כחורף שחון והצטרף כשנה חמישית אל רצף השנים השחונות האחרונות. כמה חסר לנו חורף "פרוע" כמו זה של שנת 1992 או זה של שנת 2003

בחורף האחרון עלה מפּלס הכינרת ב-1.04 מ' בלבד. ממפּלס 212.395- (בתאריך 20.12.17) לפני תחילת

פנחס גרין

משנה למנכ"ל רשות ניקוז ונחלים כינרת

הגשמים ועד מפּלס 213.355- (בתאריך 29.04.18). עליית מפּלס ממוצעת בחורף (בממוצע רב שנתי) היא כ-1.5 מ'. בגלל מיעוט הגשמים והגירעון המצטבר, לא הצליח המפּלס של סוף החורף לחצות את הקו האדום התחתון כלפי מעלה והוא נשאר ברום של 35.5 ס"מ מתחת לקו האדום התחתון (-213.00). החל מיום 01.05.18 החל מפּלס הכינרת לרדת.

חודש אפריל כמו החדשים שקדמו לו היה שחון. אבל, בסוף החודש (25-27 לחודש) פקד את כל אזורי הארץ אירוע גשם משמעותי שאומנם לא שינה את מצבה העגום של הכינרת אבל גרם לשיטפונות יוצאי דופן בעוצמתם בנחלי הנגב, מדבר יהודה והערבה שגבו לצערנו מחיר כבד בנפש וגרמו נזקים לרכוש. גם בתחילת מאי היה אירוע גשם חריג לחודש מאי שאולי שיפר במעט את כמות המשקעים הכוללת של החורף האחרון אבל לא שינה את התמונה הכללית. כמות המשקעים שירדה באגן הכינרת בחורף האחרון מסתכמת בכ-77% מהממוצע הרב שנתי.

כאמור, מיום 01.05.18 החל מפּלס הכינרת את הירידה הקייצית. נכון להיום (10.06.18) עומד המפּלס על 213.51- (ירידה של 15.5 ס"מ מהמפּלס המרבי שבסוף עונת הגשמים). במצב זה נמצא המפּלס 51 ס"מ מתחת לקו האדום התחתון ועד לקו האדום העליון (-208.80) חסרים בכינרת 4.71 מ'.

גם ללא שאיבת מים מהכינרת אל המוביל הארצי, אלא רק בגלל ההתאדות והשאיבה לסובב כינרת ולממלכת ירדן, ימשיך מפּלס הכינרת לרדת במהלך הקיץ עמוק מתחת לקו האדום התחתון ויגיע, ככל הנראה, בסוף הקיץ לסביבת מפּלס המינימום ההיסטורי שזכה לתואר "הקו השחור" - 214.87-.

כפי שכבר דובר בהרחבה גם כאן ב"ארץ הכינרת", למפּלס נמוך כזה של הכינרת בתקופה ממושכת כמו זו שאנו עדים לה, יש השלכות משמעותיות שונות, שלא את כולן ניתן לצפות מראש, על המלחת האגם, על הפגיעה במערכת האקולוגית, על כושר השאיבה מהכינרת לאספקת מים ועל הנופש והתיירות בחופי הכינרת. ברשות המים כבר החלו בהתארגנות להעברת כמות מסויימת של מים מותפלים אל הכינרת כדי לנסות לעזור לה קצת במשבר הנוכחי. נמשיך בינתיים לחלום על חורף "פרוע" כמו זה של 1992. אולי יתממש החלום בחורף הבא.

1 מבוסס על נתוני השירות ההידרולוגי של רשות המים.

הציונות היא חבל מתוח שבין סוד העבר לסוד העתיד (מרטין בובר)

בדרך כלל אני נוהג לכתוב בחוברת הזו על עניינים הקשורים לחלק המקצועי של הארגון. כלומר, ניקוז, איכות סביבה, ענייני תיירות, פרויקטים מיוחדים, תכניות חינוך ושיתוף ציבור. מעת לעת מפרגן לארגון שלנו ולכל אותם "ירוקים" איתם אנחנו חוברים למעשים משותפים וחשובים.

אהרון ולנסי

י"ר רשות ניקוז ונחלים כינרת

זה כמה ימים שאני מנסה לכתוב אך ללא הצלחה. אני חייב להתוודות שבימים האחרונים מלווה אותי תחושה מעיקה. מאותן התחושות המוכרות לישראלים שמשוהו לא "סימפטי" עלול לקרות... ומיד במוחי מופיעות אותן שאלות חוזרות הקשורות לגורלנו, כמו: האם הכול צפוי מראש או שמא הרשות נתונה? והאם ניתן היה למנוע? והאם המנהיגות שהפקדנו בידיה חלק חשוב מחיינו ראויה לאמון שלנו?

ואולי בעצם כל השאלות האלו נובעות ממצב רוחי הרע, אליו נקלעתי בעקבות האירועים האחרונים שעברו עלינו. אפילו העברת השגרירות האמריקאית לירושלים לא הצליחה לשפר את מצב רוחי.

מה שבטוח הוא, שתמיד ידעתי שגורלה של המדינה והאחריות עליה היא גם שלי (או בעצם שלנו - אזרחי המדינה). בוודאי איננה פריבילגיה רק של ראש הממשלה או של הפוליטיקאים המנהלים את המדינה. ולכן, לא פלא שאני מוצא את עצמי טרוד במחשבות מאוד מעשיות בחשבי מה יכולה להיות תרומתי לשיפור המצב. והרי ידוע שאפילו מעשה קטן אחד יכול לשנות את העולם...

ונכון הוא שאיני בטוח בקשר למנהיגות הממלכה, אבל לעומת זאת - אני הרבה יותר בטוח באשר לעם היושב בציון.

ומכיוון שאני בכל זאת יותר אופטימי מאשר פחות, אסיים בברכה ואיחולים לשלום ושלווה לכולנו ושהרגשותיי ישמשו רק בכדי לכתוב בעלון וממש לא יותר מזה.

ברכות מקרב לב,

אהרון ולנסי, י"ר רשות ניקוז ונחלים כינרת

סיור בחוף דוגה של האגף הבכיר לתכנון ארצי במנהל התכנון

בסוף פברואר התקיים סיור של האגף הבכיר לתכנון ארצי במנהל התכנון, בראשותה של הגב' רונית מזר, באזור סובב כינרת. הסיור, אשר החל במועצה האזורית עמק הירדן, בביקור בפארק נהריים והסתיים בחופי טבריה, נסב בחלקו המרכזי של היום בחופי מזרח הכינרת של איגוד ערים כינרת

דנה בכר

מנהלת אגף מינהלת הכינרת

הצוות המקצועי ממנהל התכנון, אשר ליווה את עבודת התכנון לתמ"א 13/13 א', תוכנית המתאר המפורטת החדשה לחופי הכינרת של האיגוד, ביקר באתר חוף דוגה - החוף הראשון אשר מפותח הלכה למעשה בהתאם לתוכנית החדשה, אשר נכנסה לתוקפה באוקטובר 2015.

פרויקט דוגה כולל הקמת פארק נופש חופי, אשר בנוסף לקמפינג בסיסי, כפי שהיה ניתן עד כה בחופי האיגוד, יוקמו בחוף חניוני לילה משולבים, אשר יספקו לנופשים גם תשתיות נלוות, כגון: חשמל, מים ותאורה. "גולת הכותרת" בחוף הינה 35 מתחמים ייעודיים לקרוואנים ברמת פיתוח אירופאית. בנוסף, נבנים מטבחים לשירות עצמי, שירותים ומלתחות, מבנה הסעדה מרכזי סמוך לאטרקציית זרנוקי מים, מתחמי ספורט, משחק ושעשועים, מנהלה ולוגיסטיקה.

משתתפי הסיור ממנהל התכנון יכלו לראות, למעשה, את הביצוע בפועל, בשטח, של אותן תוכניות שגיבושן החל במשרדי התכנון ואשר לוו וקודמו בסיוע הצמוד של מנהל התכנון. הצוות סייר ברצועת התנודות הרחבה, אשר נחשפה סמוך לקו המים עקב ירידת המפלס, צעד בשביל סובב כינרת וקיבל רושם כללי על המתבצע בשטח, ביחס לתוכניות. את הסיור ליוו מטעם האיגוד, יו"ר האיגוד אלי מלכה ואדר' אילן אייזן, ראש צוות התכנון של התמ"א, כמו גם נציגים נוספים מאגף מינהלת הכינרת. את הסיור חתמה הפלגה של צוות מנהל התכנון בספינת הפיקוח של האיגוד.

הצוות ביקר באתר חוף דוגה - החוף הראשון אשר מפותח הלכה למעשה בהתאם לתוכנית החדשה

שקט על ים כינרת סיכום החגים בכינרת חגיגה של ממש!

חופי דוגית גולן. צילום רחפן: רשות הכינרת

יותר נופשים ויותר שקט בחופי איגוד ערים כינרת

במהלך חג הפסח נפשו כ-15 חופי איגוד ערים כינרת כ-160,000 נופשים ונרשמה תפוסה גבוהה בחופים. בהשוואה לפסח אשתקד, מדובר בעלייה של 30% במספר הנופשים.

המהלך חסר התקדים בישראל להפיכת החופים לשקטים, יצר הזדמנויות חיוביים בקרב הציבור, הוביל לעלייה משמעותית במספר הנופשים וזכה לביקורות חיוביות רבות מצד הנופשים בכינרת.

ראוי לציין כי ההערכות הקפדנית באיגוד ערים כינרת, משטרת ישראל ורשות הכינרת לקליטת הנופשים הרבים הובילה לחג שקט ושלו בחופים. מתחילת החג לא נרשמו אירועים חריגים, הסדר והשקט בחופים נשמרו וכך גם רמת הניקיון. צוותי ההסברה שסיירו בין הנופשים בחופים, דיווחו על הענות רבה ושיתוף פעולה בשמירה על ניקיון החופים.

בישיבת סיכום והפקת לקחים לחג הפסח אשר נתקיימה במשטרת ישראל, ציינו המשתתפים את שביעות רצונם ממהלך החג ומשיתופי הפעולה. חג הפסח אשר נקבע כתאריך היעד לתחילת יישום נהלי החופים השקטים, הוכיח, בזמן שיא בכינרת, עם כל המורכבות בניהול אירוע של עשרות אלפי נופשים שחלקם היו רגילים לכללי התנהגות אחרים, כי הציבור חפץ בחויית נופש אחרת.

גם ביום העצמאות, אשר מתאפיין באירועי מוסיקה במרחב הציבורי, החליטו באיגוד ובמשטרת ישראל לא לקטוע את רצף השקט, להמשיך להכילו על חופי הכינרת, ובכך להציע חויית נופש אחרת ושלווה בכינרת.

מתנוני רשות הכינרת עולה, כי ביום העצמאות ה-70 למדינת ישראל, פקדו את חופי איגוד

שלום אלבז

דנה בכר

צוותי ההסברה שסיירו בין הנופשים בחופים, מדווחים על הענות רבה ושיתוף פעולה

חוגגים בכינרת. צילומים: רשות הכינרת

ערים כינרת כ־35,000 נופשים, שנשמעו להנחיות כוחות המשטרה, האבטחה והפיקוח בחוף, ושמרו על השקט ועל הניקיון בחופים, למרות התפוסות הגבוהות. 20 אלף נופשים נוספים בילו בכינרת בסוף השבוע הצמוד לחג.

גם בפסח וגם ביום העצמאות פעלו שירותי ההצלה בחופי האיגוד עד השעה 19:00, כוחות האבטחה תוגברו ודגש רב ניתן על שמירת הניקיון בכל עת.

"גם ביום העצמאות, הציבור אשר פקד את החופים הוכיח, כי זו חוויית הנופש שהוא מבקש וחפץ בה בכינרת", ציינו באיגוד ערים כינרת.

את חג המים בחרו לחגוג 30,000 נופשים בחופי איגוד ערים כינרת. ברשות הכינרת ואיגוד ערים כינרת מסכמים את חג השבועות באופן חיובי ביותר. השנה לאור צמידות החג לסוף השבוע נוצר "סוף שבוע ארוך", שיחד עם מזג אוויר שרבי ששרר בכל רחבי הארץ, משכו עשרות אלפי נופשים לכינרת.

מנתוני חדר הבקרה של רשות הכינרת, עולה כי משפחות רבות לצד אלפי צעירים, נפשו בחופים במהלך ימי החג. בחוף גופרה נרשמו תפוסות גבוהות במיוחד והחוף נסגר ונפתח לסירוגין.

במהלך שלושת המועדים הפעילו ברשות הכינרת, לרווחת הנופשים המעוניינים להגיע לחופי הכינרת ללא רכבם, שאטל הסעות - 'קו טוב כינרת', המסיע ללא עלות את הנופשים הרבים אל החופים ומהם.

כמו כן, תוגברו צוותי ההסברה בחופים, שסיירו וחילקו שקיות לאיסוף אשפה, והעניקו צ'ופרים לילדים שתרמו לניקיון והפכו ל"אחראי ניקיון" בסביבתם.

במהלך חג הפסח ויום העצמאות פונו כ־200 טון אשפה, רובם ממיכלי האצירה. ברשות הכינרת סיכמו את החגים בשביעות רצון רבה. החלטת מועצת האיגוד להפיכת חופי האיגוד ל"חופים שקטים" ויישומה המוצלח בשטח על ידי צוותי הרשות וכוחות המשטרה, הובילה למהפכה משמעותית בתרבות הבילוי בכינרת - תרבות בילוי שונה אשר יחד עם המשך הפיתוח בחופים תביא ליצירת עוגן תיירותי סביב הכינרת ובצפון הארץ. וזה חלק מההליך.

"הציבור אשר פקד את החופים הוכיח, כי זו חוויית הנופש שהוא מבקש וחפץ בה בכינרת"

המהפכה של איגוד ערים כינרת: "מחזירים את הכינרת למשפחות ואת המשפחות לכינרת"

לאחר פיילוט של ארבע שנים, ביקוש ציבורי גובר והערכות דקדקנית באיגוד ערים כינרת, יחד עם משטרת ישראל, החלו, מאז פתיחת עונת הרחצה להנהיג נוהלים חדשים של "חופים שקטים" על כל החופים המוכרזים של האיגוד, סביב הכינרת. המטרה: להחזיר את המשפחות לכינרת!

שלום אלבז

תקשורת

ובנוכחות גבוהה של שוטרים ופקחים בחופים השקטים. כמו כן, נפעל במדיניות אכיפה מחמירה יותר מאשר בעבר ונבצע אכיפה לעבירות של הפרת סדר ציבורי, יחד עם מודעות בצורך לבלות וליהנות בכינרת, כדי לאפשר לכולם ליהנות מהחוף, לחוש בטחון ולדעת, כי יש מי שפוקח עין ודואג לסדר ולביטחון האישי של המבלים בכינרת. אני רוצה לציין את שיתוף הפעולה המצויין עם רשות הכינרת ואיגוד ערים כינרת. אנחנו גוף אחד שפועל יחד למימוש החזון".

ברשות הכינרת מציינים, כי מהפיכת החופים השקטים זוכה לפופולאריות רבה גם בקרב הדור הצעיר. אם בתחילה הגיעו לחופים צעירים שתהו על השינוי, הרי שבמהלך שהותם, כבר שינו את דעתם ורבים מהם אמרו לצוותים בחופים: "כך נעים יותר לנפוש וליהנות בכינרת".

דנה בכר, מנהלת אגף מנהלת הכינרת ברשות הכינרת: "נהלי החופים השקטים הינם בשורה של ממש בתרבות הביולוגי והנופש בחופי הכינרת. בחגי פסח ועצמאות זכינו למראות שלא ראינו מאז הקמת האיגוד של משפחות שחוזרות לכינרת גם בחופים שעד כה אותן משפחות נמנעו מלהגיע אליהם. מכתבי התודה הרבים שקיבלנו עם תום החג ומילות ההערכה והחיזוק מעודדים אותנו להמשיך ולפעול, כמוכן בשיתוף פעולה הדוק עם המשטרה, למען נופש נעים, שליו ונקי בכינרת היפה שלנו".

מנתוני חדר הבקרה של רשות הכינרת עולה, כי במהלך חג הפסח חלה עליה משמעותית, של 30%, במספר הנופשים בחופי איגוד ערים כינרת, אותם פקדו כ-160,000 נופשים. ברשות הכינרת מציינים, כי המהלך הוביל לעלייה בתפוסות חופי האגם הלאומי. "אנחנו רואים יותר ויותר משפחות מגיעות לחופי הכינרת. אם תחילה הייתה סקפטיות באשר לאפשרות ביצוע המהפכה, הרי ככל שחולף הזמן יותר ויותר משפחות מבינות, שהשינוי הוא המציאות החדשה בכינרת ומגיעות לנפוש בחופי האיגוד", כך ציינו ברשות הכינרת.

לפני קצת יותר מארבע שנים עלה רעיון באיגוד ערים כינרת, להכריז על חוף שקט

אחד, בו יוכלו נופשים ליהנות מציודי הציפורים ומהאווירה הפסטוראלית של האגם הלאומי. במרוצת השנים ולאור הצלחת המהלך, התפוסות הגבוהות בחוף השקט והפופולאריות שצבר בקרב הנופשים, הוחלט להכריז על חופים נוספים כ"שקטים". גם הם נחלו הצלחה רבה בקרב הנופשים ונרשם להם ביקוש רב, במיוחד בקרב משפחות עם ילדים. בדצמבר 2017, החליטה מועצת איגוד ערים כינרת יחד עם משטרת ישראל, כי הגיע העת למהלך רחב ומשמעותי, שיכיל את השקט ויאסור השמעת מוסיקה רועשת, בכל החופים המוכרזים של איגוד ערים כינרת. יישומה של החלטה זו החל כבר עם פתיחת עונת הרחצה הנוכחית עם יציאת התלמידים לחופשת הפסח ובחג הפסח עצמו.

יו"ר איגוד ערים כינרת, אלי מלכה, אמר: "זו החלטה חשובה, אסטרטגית ומשמעותית, שהתקבלה במועצת איגוד ערים כינרת - להכיל את השקט על כל החופים המוכרזים של האיגוד ולהפעילם ללא רעש. אנחנו מנקים את הרעש מחופי הכינרת ומחזירים את הכינרת למשפחות. זו הזדמנות להזמין משפחות לבוא ולבלות בחופים מטופחים, נקיים, בטיחותיים, וסוף סוף גם שקטים, המאפשרים להאזין לרחש הגלים, המיית הכינרת והטבע סביבה. אין דרך לעשות נכון את המהלך המהפכני, ללא סיועה של משטרת ישראל, יחד עם פקחי איגוד ערים כינרת. כולנו נפעל 7/24, על מנת להבטיח שמי שמגיע לכינרת, יקבל את הזכות ליהנות ולנפוש בכינרת באופן הבטוח והטוב ביותר".

מפקד מרחב כינרת, ניצב משנה יגאל חדר, הוסיף: "במשטרה נכנסנו לתכנון משותף, יחד עם רשות הכינרת ואיגוד ערים כינרת, במגמה לשנות את פני המציאות בכינרת. הראייה הינה לטווח הרחוק - להחזיר את המשפחות לכינרת ואת הכינרת למשפחות. אנו מתחילים בפעולות מיידיות לשינוי המציאות

צילומים: רשות הכינרת

נופשים מבליים בחופי איגוד ערים כינרת. צילומים: רשות הכינרת

"החזרתם את המשפחות לכינרת"

בהמשך להחלטת מועצת איגוד ערים כינרת להפוך את כל חניוני הנופש של החופים המוכרזים של האיגוד לחופים שקטים, פגשנו במהלך החודשים האחרונים לא מעט משפחות ובני נוער, שבחרו לפרגן ובגדול למהפכת החופים השקטים בכינרת. הינה מה שהם חשבו על המהפכה:

שלום אלבז

תקשורות

משפחת כהן מבאר שבע, נפשה בחוף צאלון, מערב פסח ועד למימונה: "אנחנו מאוד אוהבים את חוף צאלון כי הוא חוף שקט ולכן מגיעים לכאן בכל שנה. השנה יכולנו גם לבקר בחופים נוספים, לאור

ההכרזה על כל חופי האיגוד כשקטים וזו חוויה יוצאת דופן. חל מהפך של ממש בחופי הכינרת השנה - הם היו שקטים לחלוטין וגם נקיים במיוחד. אין ספק כי מהפכת השקט שינתה את הכינרת והחזירה אותנו, המשפחות, אל החופים."

ליעד מנדל מקריית ביאליק, נפש עם אשתו ובנו בחוף לבנון: "בדרך כלל היינו מגיעים עם החברים, מצוידים בבידורית ושומעים מוסיקה, כמו עוד אנשים בחוף. שמענו על מהפכת החופים השקטים ובכל זאת בחרנו להגיע. אני חייב לציין כי השינוי הזה הוכיח שאפשר לבלות גם בלי כל הרעש, לנפוש וליהנות מבילוי בשיחה משפחתית ומשחקים משותפים וכן, גם מציצי הציפורים והאווירה הקסומה של הכינרת. אפילו ניתן לומר שנהנינו יותר מהשנים הקודמות, בהן הגענו עם המוסיקה".

אסף סנדרוסי מעפולה, שנפש בחוף צינברי עם חבריו, סיפר: "הייתה לנו דילמה אם להגיע לכינרת השנה או לא. חשבנו שהשקט ייצור אווירה משעממת, אבל בפועל גילינו שלא חייבים את המוסיקה והאלכוהול על מנת ליהנות בחופים. גם אנחנו למדנו משהו".

אלינור פרץ מצפת, נפשה יחד עם בנותיה בחוף גופרה: "במשך הרבה שנים נמנענו מלהגיע לכינרת, בטח ובטח, בתקופות של תפוסת שיא. השנה שמענו על מהפכת החופים השקטים והחלטנו לתת לזה הזדמנות. הגענו לכינרת, נהנינו מאווירה מדהימה ומחופים נקיים ושקטים. משמח לראות גם בני נוער שנהנים בחוף בלי כל הרעש והבלגן".

בת חן תורג'מן מנהריה, הגיעה יחד עם משפחתה לחוף דוגית: אפשר לומר כי השפיות חזרה למדינת ישראל ולעם ישראל, דרך הכינרת. אם מטרת המהלך הייתה להחזיר את המשפחות לכינרת אז הוא הצליח בגדול. אין ספק שנחזור לחופי הכינרת בסיטואציה הזו - חופים שקטים, מטופחים ונקיים. זו חוויה יוצאת דופן".

אלירם אסרף מחצור הגלילית, הגיע לחוף חלוקים יחד עם משפחתו ומספר משפחות נוספות: "אנחנו מאוד אוהבים את הכינרת ומרבים להגיע אליה, אבל עד השנה זו הייתה דילמה גדולה לאיזה חוף להגיע מבחינת הרעש, הבלגן, האלכוהול והלכלוך. אחרי ששמענו על מהפכת החופים השקטים שמחנו מאוד ורצינו לראות מקרוב אם זה באמת נשמר. בפועל חווינו חופשה קסומה על שפת הכינרת, בשקט, עם סדר וניקיון. מגיע שאפו ענק למי שאחראי למהפך הזה ומאפשר לנו, המשפחות, לנפוש באגם הלאומי".

דרור גיל מנהריה, שנפש בחוף צינברי, סיפר: "שמענו על מהפכת השקט בחופים והיינו סקפטיים. לאחר שהבנו שזה אכן יושם והשקט נשמר, החלטנו לחגוג את העצמאות כאן, בכינרת, וזו הייתה חוויה בלתי רגילה - לראות המונים נהנים ונופשים, צעירים לצד משפחות; ולמרות הכמויות הגדולות של הנופשים, לשמוע את הציפורים ואת הגלים של הכינרת. זו הגשמת חלום".

"אפילו ניתן לומר שנהנינו יותר מהשנים הקודמות, בהן הגענו עם המוסיקה"

נופשים מבליים בחופי איגוד ערים כינרת. צילום: רשות הכינרת

מחברים לקהילה:

סטודנטים ממכללת כנרת השתתפו בקמפיין 'החופים השקטים' של איגוד ערים כינרת

הסרטון צולם על ידי שלוש מצלמות שונות, בחוף לבנון של איגוד ערים כינרת, בהשתתפות עשרות סטודנטים והילדה - איה ליפשיץ מיסוד המעלה וכלל גם צילום רחפן, שבוצע על ידי שי מזרחי מיחידת הפיקוח ברשות הכינרת. "הסרטון ממחיש סיטואציה בלתי אפשרית, בה ילדה מנסה לאתר את הוריה בחוף רועש, כאשר הנופשים לא מצליחים להבחין בה כלל עד שאחת המבלות שמה לב לקושי של הילדה ומכבה את המוסיקה" הסביר שאטר.

הסרטון פורסם בכלי התקשורת והפך מהר מאוד לווריאלי ברשתות החברתיות, כשהמסר המרכזי כאמור הינו קריאה לנופשים לשמור על השקט בחופים, תחת הסלוגן 'מנקים את הכינרת מהרעש', והאשטאג #עושים כבוד לכינרת.

בנוסף, בערב פתיחת עונת הרחצה בכינרת קיימו הסטודנטים יחד עם רשות הכינרת צילום משותף על שפת האגם הלאומי, כשהם מצוידים בשלטים הקוראים לציבור לשמור על הכינרת שקטה.

גל שאטר הוסיף: "כשאדם יוצא אל הטבע הוא מעוניין להירגע, ליהנות מהשקט ומהנופים. המוסיקה והרעש פוגעים בחווייה הזו והרחיקו מהכינרת לא רק משפחות, אלא גם צעירים רבים. אנו חושבים שההחלטה נכונה וטובה, מברכים על כך וכמובן מתגייסים, על מנת להעביר את המסר החיובי לכל עם ישראל, שיגיע לנפוש באגם הלאומי".

יעל סלע, מנהלת אגף חינוך וקהילה ברשות הכינרת, אומרת: "מחמם את הלב לראות את ההירתמות של הדור הצעיר המעוניין בשקט ובהנאה מהטבע המדהים שלנו, לקידום המהפכה בחופי הכינרת וההחלטה ההיסטורית של איגוד ערים כינרת. פיילוט החופים השקטים שינה את המציאות בחופים שהוכרזו ככאלה. זה הזמן להכיל את השקט על כל חופי האגם הלאומי. אנו מברכים על המעורבות והאחריות הקהילתית בפרויקטים סביבתיים בכלל ובכינרת בפרט".

אם תחילה היה ניתן לחשוב כי מהלך הפיכת חופי איגוד

שלום אלבז

תקשורת

ערים כינרת לחופים שקטים יהיה פופולארי רק בקרב הדור המבוגר והמשפחות, ברשות הכינרת הופתעו לגלות כי גם בקרב הצעירים והסטודנטים קיימת תמיכה רבה במהלך. בפגישה שיזמו ראשי אגודת הסטודנטים במכללת האקדמית כינרת, ציין גל שאטר מאגודת הסטודנטים במכללה: "אנחנו חושבים שחופים שקטים זו בשורה של ממש גם לנו - הדור הצעיר. יש לא מעט מאתנו, שהדירו רגליהם מהחופים בגלל המוסיקה הרועשת ואין ספק שמדובר במהלך מבורך".

באגודת הסטודנטים הציעו לסייע בקידום החשיפה למהפכת החופים השקטים, באמצעות פעילות משותפת עם רשות הכינרת, בדגש על קמפיין ברשתות החברתיות ובכלי התקשורת, על מנת להגביר את המודעות הציבורית למהפכה ורתמו גם את החוג לתקשורת במכללה, למהלך.

לדבריו של שאטר: "הסטודנטים רואים חשיבות בפעילות למען הקהילה, בדגש על הקהילה האזורית שבסביבתה אנחנו נמצאים וחיים. כחלק מפרויקט מנהיגות סביבתית ראינו לנכון לקחת חלק בצעד החשוב של הפיכת חופי הכינרת לחופים שקטים. הכינרת הינה משאב לאומי וכל פעילות לשמירה עליה חשובה. מבחינתנו ההתגייסות לסייע ולתרום הייתה טבעית לחלוטין".

יחד עם משרד יחסי הציבור המלווה את רשות הכינרת 'תקשורת - יעל שביט', הוקמה קבוצת חשיבה לבחירת קונספט העברת המסר והפעילות המשותפת עם הסטודנטים וגובשה תוכנית מפורטת, שכללה: קמפיין ויראלי של צילום עם שלטים מיוחדים, הפקת ותליית שלטים בסובב כינרת וצילומי סרט, כשלכל הפעולות הללו מטרה אחת - הגברת המודעות למהפכת השקט בכינרת באמצעות קמפיין ויראלי ברשתות החברתיות, להפצת הבשורה.

ברשות הכינרת הופתעו לגלות כי גם בקרב הצעירים והסטודנטים קיימת תמיכה רבה במהלך

כנס מאבטחים. צילום: רשות הכינרת

עונה בטוחה: ברשות הכינרת קיימו כנס מאבטחים ומצילים

רגע לפני פתיחת עונת הרחצה בחופי האגם הלאומי, אשר נפתחה השנה מוקדם מהרגיל ולפי החלטת שר הפנים, כבר עם תחילת חופשת הפסח של התלמידים - קיימנו ברשות הכינרת שני כנסים: כנס מצילים וכנס מאבטחים וזאת על מנת להבטיח פתיחת עונה חלקה וללא תקלות. הכנסים נערכו ברשות הכינרת, בצומת צמח והשתתפו בהם מצילי הכינרת, צוותי האבטחה וכמובן הצוות המקצועי באגף מנהלת הכינרת

בשני הכנסים ניתנו הסברים כלליים על הכינרת וחופי האיגוד והועברו סקירות מקצועיות ודגשים לייחודיות העבודה בחופי הכינרת, נהלים ותכניות העבודה. דגש מיוחד ניתן ליישום החלטת מועצת האיגוד על הכרזת כלל חופי הכינרת כחופים שקטים ולכלל הקשור בכללים החדשים לארגון מרחב הנופש בחופים, בנושא קמפינג והקמת אוהלים באזורים המיועדים לכך.

שלום אלבו

תקשורות

"בין היתר הועברה סקירה מקצועית ממצה, על ידי מר עאטף חיראלדין, מנהל תחום אתרי רחצה ארצי של אגף אתרי רחצה במשרד הפנים, על חופי רחצה בארץ ומאפייני עבודת המציל. כמו כן, הרחבנו את הדעת ואת האופקים עם הרצאתו המעניינת של פנחס גרין על הכינרת ומשק המים הישראלי", מסרה דנה בכר, מנהלת אגף מנהלת הכינרת. "בנוסף, ניתנה סקירה על חופי האיגוד, אמצעי ההצלה, הכרזות על חופים חדשים ונהלי עבודה".

"בכנס המאבטחים", סיפר אריק טל, קב"ט הרשות, "חידדנו את הנושאים אשר על המאבטחים ללמוד ולבצע היטב, אשר והכוללים בין היתר את מטרת מערך האבטחה, משימות המאבטחים, שיטת הפעולה והכרת הכוחות הנוספים שנמצאים בחוף". כמו כן ציין טל, כי למאבטחים הוצגו מפות החופים ואופן פריסתם, על מנת לתת מענה מקסימאלי לצרכים המשתנים מחוף לחוף. "המטרה המרכזית הינה שהציבור יגיע, ייהנה בחופי הכינרת וירגיש בטוח ולכן צריך לשים לב גם לאופן השיח של הצוותים עם הנופשים בחוף", אמר טל והוסיף: "מטרת הכנס היא לחבר את המאבטחים לנעשה בחופים ולמצופה מהם בזמן ביצוע תפקידם, כך שמהרגע הראשון שהם מגיעים לחוף, ידעו מה הן משימותיהם וכיצד לבצע אותן במקצועיות. לשמחתי, כבר מהמשמרת הראשונה בחופים, ראינו כי ברור למאבטחים מהו תפקידם והם מבצעים אותו היטב. החופים נשמרו שקטים, רצועות החוף פנויות לחלוטין מאוהלים, וכמעט שלא נרשמו עימותים. ניתן להצביע על שיפור משמעותי ברמת המאבטחים, הנובע משיפור הפרמטרים שדרשנו במרכז האבטחה לקראת העונה הנוכחית, ולפיכך גויסו לחברת האבטחה אנשים המתאימים למשימה".

בהמשך לשיטת הפעולה הפוריים עם המשטרה, נכחו נציגים מטעמה בשני הכנסים והועברו דגשים על חשיבות שיתופי הפעולה עם המשטרה והשיטור הימי. כמו כן, בכנס המאבטחים, הועברה הרצאה בנושא חפצים חשודים, רכבים חשודים ואמצעים לזיהוי אנשים חשודים והטיפול בהם.

"המטרה המרכזית הינה שהציבור יגיע, ייהנה בחופי הכינרת וירגיש בטוח"

ביצות כינרת. צילום: דניאל וקנין

מבט מרחפן. צילום: שי מזרחי

ביצות הכינרת - תיירות, היסטוריה ואקולוגיה

ממערב לכביש 90, בין טבריה לצמת, לפני הכניסה לקיבוץ כינרת, לצד ציר תיירותי אינטנסיבי מאוד, ישנו מקום פסטורלי, מקום של שקט וטבע - בריכות הדגים הישנות של קיבוץ כינרת, שננטשו בעקבות קריסת ענף המדגה ונותרו כאגמים מקסימים ולצדם מסלולי הליכה בין עצי אקליפטוסים עתיקים.

האזור ידוע ומומלץ לטייל בו ובסביבתו. את אזור הבריכות חוצים שבילים לטיילות, כמו שביל ישראל ודרך הבשורה ובסביבתו מוקדי תיירותיים נוספים, כמו חורשת האקליפטוס

אושרי ילוז

מהנדס אגף ניקוז ונחלים

ובית המוטור, אתרי עתיקות, שייט קייקים ואתר הירדנית. ביצות הכינרת משתרעות בין תל בית ירח לבית המוטור, בסמוך לקבוצת כינרת. הבריכות נוצרו לאורך התוואי הקדום של הירדן, באזור מוצאו ההיסטורי מהכינרת, בפיתחה הדרום-מערבית של הכינרת.

כיום, בבריכות הדגים הנטושות שורר מצב אנאירובי של מים שקטים בעלי הרכב מזהמים גבוה וקרקעית בוצית מאוד. בחלק מעונות השנה מתקיימת פריחת אצות בבריכות עקב מצב המים בהן, ממתקנים ישנים ולא פעילים ששימשו בעבר לתפעול הבריכות. כל זאת לצד מקום בעל פוטנציאל גדול לפיתוח תיירותי ולשיקום אקולוגי ונופי של הסביבה.

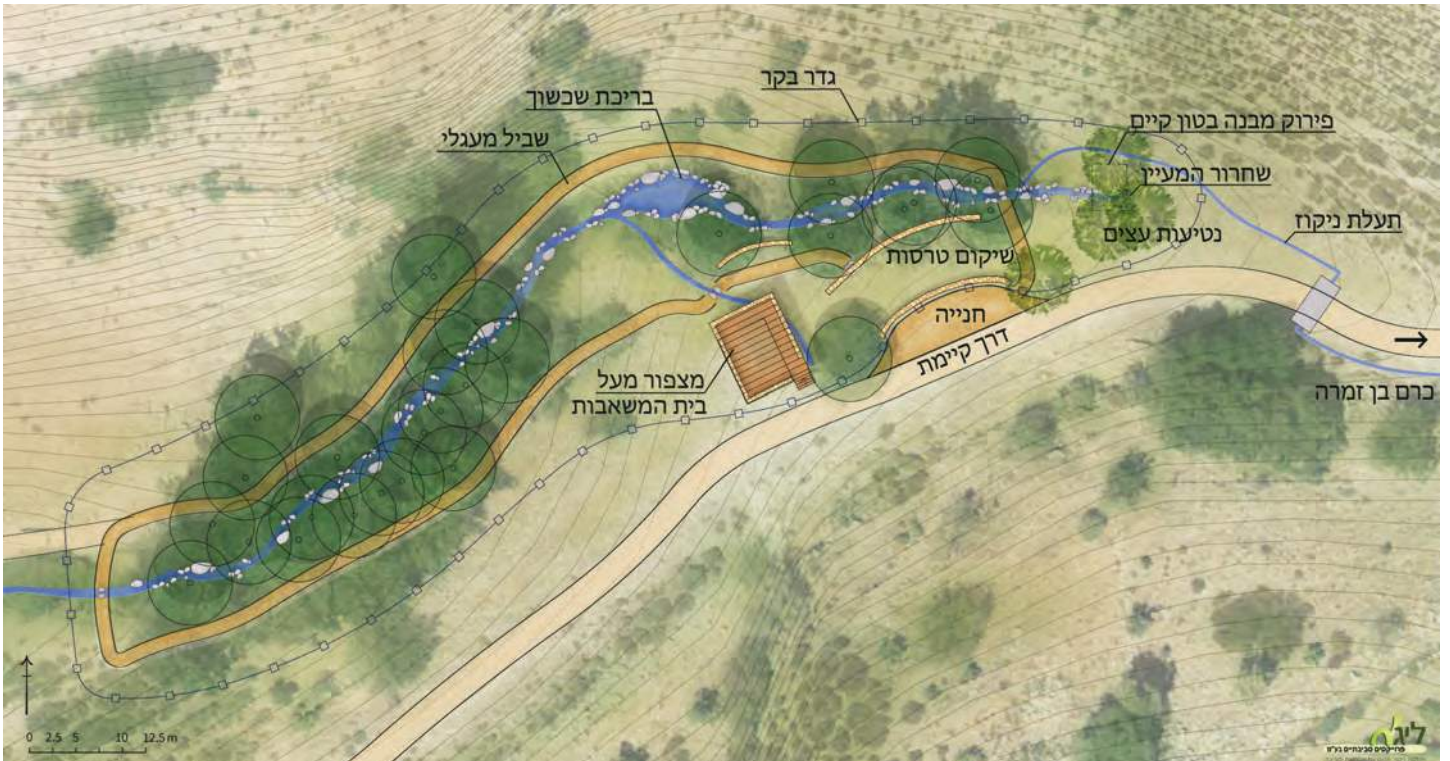
במסגרת מימון ביצוע פרויקטים סביבתיים של החברה הממשלתית לתיירות, המועצה האזורית עמק הירדן בשיתוף פעולה עם רשות ניקוז ונחלים כינרת, קידמו פרויקט משותף לפיתוח ושיקום אקולוגי ונופי לאתר בריכות הדגים הישן של קיבוץ כינרת. מטרת הפרויקט להחיות את האתר ולהקים פארק טבע ייחודי לאזור, אשר יגיש את הביצות אל הציבור ויכלול מערכת אקולוגית עשירה ומגוונת לחי ולצומח כמו גם תכני היסטוריה ומורשת.

הפרויקט נמצא בתהליכי ביצוע מתחילת מאי 2018. מתבצעות עבודות עפר לעיצוב מורכבות מבנית של הגדות וקרקעית הבריכות שתאפשר התבססות מגוונת של צמחים ובעלי חיים במקום, פירוק חלק מסוללות העפר המפרידות בין גופי המים, הקמה של מערכת שבילים לטיילות ולהסדרה של אזורי התכנסות קהל בסמוך לבריכות וביצוע שתילות של עצי גדות וצמחייה בגדת הבריכות.

הפרויקט הינו בעל חשיבות רבה עבור המועצה ורשות הניקוז, הן בהיבט השיקום האקולוגי והנופי של הבריכות והן בהיבט התיירותי של הסביבה.

מטרת הפרויקט להחיות את האתר ולהקים פארק טבע ייחודי לאזור, אשר יגיש את הביצות אל הציבור ויכלול מערכת אקולוגית עשירה ומגוונת לחי ולצומח כמו גם תכני היסטוריה ומורשת

תוכנית שיקום ופיתוח עין עלווה

פיתוח ושיקום אקולוגי בעין עלווה

עין עלווה הינו מעיין המהווה את אחד ממקורות המים המרכזיים בנחל גוש חלב והידוע ביותר מבחינה תיירותית וטיילות

אושרי ילוז

מהנדס אגף ניקוז ונחלים

נחל גוש חלב זורם מדרום למושב כרם בן זמרה וממשיך לזרום לכיוון צפון-מערב, עד להתחברות נחל הדישון. במקטע זה, קיימת בנחל זרימת מים רציפה, איטית עד בינונית, במשך כל השנה, עם מפלונים בהם נשמעים קולות פכפוף מרעננים. לאורך הערוץ צומחים עצי ערבה, תאנה, צפצפות ענקיות ועצי בוסתן בודדים כמו גם צמחייה דלילה של קנה מצוי. המים בעין עלווה, פורצים מתוך מאחז בטון ישן, ששימש בעבר לניצול המים לצורכי השקיה ומרעה.

על פי עדויות מהעבר, נחל גוש חלב היה שטח עשיר בצומח מגוון וסביר להניח כי גם מגוון בעלי החיים היה רב ועשיר יותר מהיום. הבקר באזור הנביעה גורם להערכת המים ולדיכוי הצומח הטבעי, שהשולטים ביניהם הם גרגר הנחלים ונענע משובלת. בשנת 2014 נלקחה דגימה מהמעיין ובה נמצא כי המעיין אינו נקי, ככל הנראה בעקבות תיירות וטיילות מאסיבית, גישה של רכבים עד לאזור הנביעה ושפכים חקלאיים ואחרים, אשר מקורם במושב כרם בן זמרה ומאזור התעשייה דלתון. בעקבות כך, המועצה האזורית מרום הגליל, בשיתוף פעולה עם רשות ניקוז כינרת, הגישה בקשה לקרן שטחים פתוחים, לטובת פיתוח ושיקום אקולוגי באזור עין עלווה. חלק מהפעולות הנדרשות לשיקום המעיין הן: גידור מונע והרחקה של הבקר מאזור הנביעה, הסדרה המקום לקליטת קהל במעיין והצבה של פחי אשפה, וכמובן שיקום אזור הנביעה באמצעות פעולות עבודות עפר מינימאליות לשחרור יעיל של הנביעה. פעולות השיקום באזור, יחד עם הרחקת הרעייה, יביאו לעלייה במגוון מיני הצומח ובהמשך, לעלייה במגוון בעלי החיים. בחודשים הקרובים, רשות ניקוז ונחלים כינרת תבצע את פרויקט פיתוח ושיקום המעיין בשיתוף פעולה עם המועצה האזורית מרום הגליל. כל זאת, יאפשר קרבה של מיני בעלי חיים וגידול צמחייה באזור המעיין, לצד הגעה מסודרת של מטיילים אליו.

המים בעין עלווה, פורצים מתוך מאחז בטון ישן, ששימש בעבר לניצול המים לצורכי השקיה ומרעה

תעלה מערבית - ליד סכר מלחה

מורד הירדן - חידוש נפתולים

"תראו מה קורה שם ותלמדו מהם"

ראיון עם ערן אטינגר: מזה 4 שנים שערן אטינגר (54, נשוי למיכל + 3) משמש כסמנכ"ל ניהול משאבי סביבה במשרד החקלאות. לאחר שנים של עיסוק בתחום המשפטי (7 שנים כיועץ משפטי של משרד החקלאות ו-10 שנים במשרד המשפטים), החליט אטינגר לשים בצד את תחום המשפטים ולעסוק בכובע השני שלו, כבוגר החוג לקרקע ומים בפקולטה לחקלאות, ומונה לנהל את האגף לשימור קרקע וניקוז. הוא אחראי גם על אגף יער ואילנות. תחומי אחריות אלו הינם במקביל לתפקידו כיו"ר מועצת החלב. "אין לי הרבה זמן פנוי, אבל כשעושים דברים חשובים מוצאים זמן להכל", מסביר אטינגר.

רגע לפני שמשרד החקלאות מבצע שינוי מהותי ומשמעותי בפעילותו ומאמץ את הגישה של רשויות הניקוז ובהן רשות ניקוז כינרת, התפנה ערן אטינגר, סמנכ"ל ניהול משאבי סביבה במשרד

שלום אלבו

תקשורות

החקלאות, לראיון מיוחד 'לארץ הכינרת' ומסביר למה כל כך חשוב לקדם את חוק הניקוז החדש, מדוע חשוב לאמץ את הגישה האגנית, על חשיבות פרויקטים לשימור קרקע וגם מה למדו במשרד מפעילות רשות ניקוז כינרת ומנסים לשכפל במקומות אחרים.

"תחומי העיסוק המרכזיים של האגף לשימור קרקע וניקוז הינם בעיקר בשני נושאים: מניעה וצמצום של נזקי שיטפונות ופעולות לשימור הקרקע החקלאית, כאשר רשויות הניקוז בכל רחבי הארץ כפופות לשר החקלאות", פותח אטינגר את השיחה עם הצגת פירמידת הסמכויות והאחריות של משרדו.

בעיצומן של שנות בצורת יש סיבה להיערך לשיטפונות?

"אמנם אנחנו באמת ברצף עזוב של שנות בצורת, אך בחודשים האחרונים קיבלנו תזכורת שהעובדה שיש שנות בצורת, לא אומרת שאין שיטפונות ולצערנו חווינו גם הרוגים באירועים מסוג זה. גם כשיש כמויות גשם נמוכות לאורך מספר שנים, אנחנו חווים עלייה באירועי קיצון, זאת מאחר ואירועים ממוקדים, שמגיעים בעוצמה גבוהה, גורמים לנזקים רבים וחשוב להיערך אליהם בצורה טובה".

**"אירועים ממוקדים,
שמגיעים בעוצמה
גבוהה, גורמים לנזקים
רבים וחשוב להיערך
אליהם בצורה טובה"**

מימין: אי פליחה בחקלאות.
משמאל: ערן אטינגר בשטח.
צילומים: משרד החקלאות

על פי הערכות - צפויים לנו יותר אירועים קיצוניים של גשם?

"אכן. הערכות של גורמי המקצוע בארץ ובעולם הן, ששינויי האקלים העולמיים מובילים לכך שתופעות קיצוניות ואירועי גשם מסוג זה יתרבו ויהיו מאתגרים יותר בשנים הקרובות. בשנים האחרונות מזג האוויר מקצין והצפי הוא שנחווה תקופות ארוכות של חום ויובש, אך גם אירועי גשם חזקים ועוצמתיים בצורה קיצונית. רצף שנות בצורת לא מבטיח העדר שיטפונות, ההפך הוא הנכון".

אז התחזית שלך היא שפינוו לשנים קשות בתחום השיטפונות

"כן, הנחת העבודה שלנו היא שהאתגר הולך להיות קשה יותר בשנים הקרובות בשל מזג האוויר המקצין ובגלל תופעה נוספת שמחמירה - פיתוח ובינוי. האוכלוסייה בארץ גדלה וקיים צורך ברור בבנייה של יחידות דיור, כבישים, מפעלים ומקומות תעסוקה וכלל השירותים הנדרשים לשם התרחבות האוכלוסייה. הפיתוח האורבני הזה גורם לכך שתהיה פחות קרקע פנויה לחלחול של מים ולקליטת גשמים החוזרים לאקוויפרים, כך שיש חלק גדול יותר של מים הזורמים על פני השטח אל הנחלים, ערוצי הניקוז והים. בשורה התחתונה ניתן לומר, שתופעת השיטפונות מחמירה והאתגר שלנו הופך מורכב הרבה יותר, בשל ההקצנה במזג האוויר ופיתוח אורבני בממדים נרחבים".

האם בממשלה מבינים את המצב? יש נכונות להקצאת תקציבים גבוהים יותר לקידום פרויקטים בתחום?

"בשנים האחרונות אנחנו זוכים לתקציבים סדירים לטיפול בנושא שיטפונות, אך בשנים הקרובות כפי שציניתי, אנו צופים צרכים גדולים יותר. משרדי הממשלה השונים, לרבות האוצר, הינם פרטנרים חשובים וכשאנחנו מציגים צורך ספציפי ומנומק הם בדרך כלל נענים בחיוב. אנו מקווים שתימצא אוזן קשבת של מקבלי ההחלטות להבנת החשיבות בתקצוב פעילותנו בצורה גדולה יותר - להתמודדות עם האתגרים".

בימים אלו מתבצע ניסוח מחדש לחוק הניקוז, תוכל להסביר מה החוק אומר?

"משרד החקלאות מקדם בשנים האחרונות, יחד עם רשויות הניקוז, הצעה לתיקון חוק הניקוז, הנובע מהעובדה שהחוק הקודם ישן (מאז שנת 1957) ומהצורך שלנו להתאים את החוק החדש למציאות הנוכחית. הצעת החוק עברה את אישור הממשלה וקריאה ראשונה בכנסת, ומונחת היום על שולחנה של ועדת הכלכלה. אנו סבורים שקידומו של החוק המחודש, יאפשר כלים טובים יותר לגופים השונים שמתמודדים עם הבעיות בנושאי הניקוז".

לדוגמה? איזה כלים שלא קיימים היום יהיו לרשויות הניקוז?

"אחד הנושאים המרכזיים, הינו מתן סמכויות פיקוח לרשויות הניקוז. החקיקה הנוכחית לא נותנת סמכויות לרשויות, מלבד לרשות ניקוז כינרת, שלה סמכויות נרחבות חריגות.

המשמעות היא שאם היום פקח של רשות הניקוז רואה משאית שופכת פסולת בניין לתוך נחל, גורם למפגע אקולוגי חמור ומגביר את סכנת ההצפות, הוא לא יכול לעשות שום דבר חוץ מלקרוא למשטרה, כמו כל אזרח. הצלחנו להסביר למשרד המשפטים את חשיבות הענקת הסמכויות לפקחי הניקוז וזו בשורה אדירה".

זה נשמע כמו בשורה של ממש, יש מתנגדים למהלך?

"המחלוקת היום נוגעת בעיקר בנושא התקציבים, כשבשלטון המקומי חוששים שהמהלך יגדיל את הנטל עליהם. אנחנו במשרד החקלאות סבורים שהחשש חסר בסיס, מאמינים ומקווים שנגיע

**"הפיתוח האורבני גורם
לכך שתהיה פחות
קרקע פנויה לחלחול
של מים ולקליטת
גשמים החוזרים
לאקוויפרים"**

להבנות בהקדם, כי החוק מאוד חשוב ואת זה כולם מבינים".

שינוי נוסף שאתם מנסים להכניס, הינו ניהול אגני אינטגרטיבי, מה זה אומר?

"רשויות הניקוז ברחבי הארץ, הן גם רשויות נחלים. משמע, יש להן סמכויות ותפקידים בנושא טיפול שיקום ופיתוח הנחלים. בפועל מדובר בגוף אחד שממונה על אגן היקוות ועל מספר אינטרסים ותפקידים: לצמצם נזקי שיטפונות, לשמור על הנחלים, לשקמם ולהחזירם לציבור. ההסתכלות הרחבה והגישה האגנית משקפים את האינטרס הזה, מתוך מבט על כל אגן ההיקוות וחלק גדול מהצרכים הציבוריים מהאגן והרצון לראות במים כמשאב ולא רק נזק. אנו מקדמים גישה זו יחד עם שותפים רבים וחשובים כמו המשרד להגנת הסביבה, רשות המים, רשות הטבע והגנים, וגם גופים מחוץ לממשלה כמו החברה להגנת הטבע ושותפים נוספים".

בתאוריה זה נשמע מעולה, איך זה אמור להתבצע בפועל?

"הגישה אומרת שמרחב ההתייחסות הוא אגן ההיקוות, ובמקום שכל שחקן יטפל בבעיה אחת מרכזית בתחום עיסוקו, בואו נשלב זרועות ונטפל בכמה צרכים במקביל ונזהה יחדיו כמה הזדמנויות באותו מהלך. לדוגמה, אם לרשות כינרת יש בעיה של שיטפונות באזור מסוים, אז נחשוב יחד באותה הזדמנות כיצד שומרים על הקרקע החקלאית מפני סחף, משקמים את הנחל, עושים שביל אופניים לרווחת המטיילים, כיצד משקמים בתי גידול וכדומה. בסופו של דבר אנחנו מדברים על תהליך שייטיב עם הנחל, הטבע והסביבה, יצמצם עלויות ועבודה כפולה ויהפוך את הנחל ממקור לנזק - לנכס עבור הקהילה".

ברשות הכינרת פועלים בצורה זו, לדוגמה בשיקום של הירדן ובאזור מנחמיה נושאים אלו נלקחו

בחשבון

"נכון, בנושא הזה למדנו מהרשויות. אפשר לומר שרשויות הניקוז, שהן גופי שטח חזקים ומקצועיים, הן בסופו של דבר גופי הביצוע שלנו ובמידה רבה הקדימו אותנו בנושא זה. היום הממשלה מאמצת את הגישה שרבות מהרשויות מבצעות כבר תקופה ממושכת ואנחנו הופכים את זה ממש לתורה, שיטה ומדיניות. ברשויות השונות, לרבות רשות ניקוז כינרת, עושים את זה בצורה טובה ולימדו אותנו פרק בשיתופי פעולה, ריכוז אמצעים, משאבים ואינטרסים".

אך בישראל כמו בישראל, לא פעם חילוקי דעות ומאבקי קרדיט עלולים לעצור את הפרויקטים

"אני סמוך ובטוח שיש תכנון ליישום גישה זו. אגו זו לא בעיה ישראלית, זו בעיה אנושית, אך עם אופטימיות ונחישות, רוב האנשים יודעים לשים בצד את האגו ומתגייסים לטובת העניין. קיים ריכוז מאמץ ותהליך משותף יפה, בהפיכת הגישה האגנית למימוש באופן נרחב, בהתגברות על קונפליקטים ויכולת לראות את ההזדמנויות. צריך להבין שיש כאן אינטרס ציבורי, כי השיטה מיטיבה עם הציבור וחוסכת משאבים. יש הרבה דוגמאות בארץ על פרויקטים שנתקעו כשכל גוף ראה רק את האינטרס שלו ובשיתוף פעולה ניתן להסיר חסמים. לדוגמה, בנחל פולג במשך שנים רבות היו ויכוחים, מצד אחד יש הצפות והחקלאים ניזוקים ומאידך ערכי טבע ושמורת טבע שער הפולג. כל הגופים התבצרו בעמדותיהם ללא פשרות והמצב נותר כמו שהוא, עם כל הנזקים. בשנתיים האחרונות אנחנו רואים שינוי בשיח. היום יש הבנה עמוקה יותר שאם כל צד יוותר קצת, הציבור ירוויח. יש שיח חדש ושיתוף פעולה לבניית תוכנית משותפת שתצמצם הצפות, תשיב בתי גידול לחים וביצות קדומות, תאפשר הרחבת שטחים לחקלאות ותיצור פתרונות המיטיבים עם כולם".

כמה חשובים ומשמעותיים פרויקטים של שימור קרקע?

"לפרויקטים של שימור קרקע משמעות רבה וחשיבות גבוהה מאוד. הפרויקטים בנושא שימור קרקע נועדו לסייע לחקלאים לשמור על הקרקע שהם מעבדים ובמרוצת השנים עשויים לאבד בשל סחף, פגיעה בפוריות, המלחה של הקרקע וגורמים נוספים. במקביל, סחף של קרקע חקלאית חוסם את ערוצי הניקוז ואף מזהם את מקורות המים; לכן זה מרכיב חשוב של הגישה האגנית. גם בסוגיה זו אנו רואים WIN-WIN, חשיבות גם של שמירה על הקרקע החקלאית לפרנסת החקלאים ואספקת מזון וגם לשמירה על מקורות המים. עולם שימור הקרקע נועד יחד עם החקלאים לצמצם תופעות של פגיעה בקרקע חקלאית, מניעת חסימת ערוצי ניקוז, שמירה על איכות המים במקורות המים ושמירה על קרקע איכותית לדורות הבאים. בסופו של דבר רשות הניקוז, שיוזמת פעולות שימור קרקע - מרוויחה, כי היא מוציאה פחות כסף על פינוי חסימות בניקוז וטיפול בזיהומים".

האם יש גופים נוספים המבינים את חשיבות פעילות שימור הקרקע ומסייעים בכך?

"אנו עושים מאמצים כבר תקופה ממושכת להכניס שותפים נוספים לתהליך החשוב הזה ואני יכול להגיד שקק"ל הינם שותפים ותיקים בתחום ומסייעים רבות עם ידע ויכולות מדהימות. אנחנו מקווים לחדש איתם את שיתופי הפעולה התקציביים. יש לקק"ל הנהגה של חקלאות, לא צריך להסביר ליו"ר דני עטר את חשיבות הפרויקטים לשימור קרקע ואנחנו פועלים, שקק"ל כשותפה אסטרטגית למשרד החקלאות בנושא, תסייע לנו לתמרץ חקלאים שמיישמים גישות של שימור קרקע.

"אירועים ממוקדים, שמגיעים בעוצמה גבוהה, גורמים לנזקים רבים וחשוב להיערך אליהם בצורה טובה"

**מימין: ציפוי מדרונות הכרמל
בחיפה. משמאל: זריעת צמחי
חיפוי במטע**

בנוסף, אני שמח לבשר שגם ברשות מקרקעי ישראל מבינים היום את חשיבות שימור הקרקע ולראשונה הם מצטרפים השנה לתמרוץ פעולות לשימור קרקע. אני מקווה ששיתופי הפעולה יצאו לפועל מתוך הבנה ששימור קרקע חקלאית חשוב לדורות הבאים".

האם לפרויקטים אלו יש השלכות גם על איכות מי הכינרת?

"ברגע שמקדמים פרויקטים ופעולות לשימור קרקע, אנחנו מאבדים פחות מים ומעשירים את האקוויפרים. במקרה של הכינרת, כאשר מי השיטפונות זורמים לאגם, זה מעט פחות קריטי כי יש פחות איבוד מים מאשר באגן המערבי, ששם מים רבים הולכים לאיבוד; לעומת הכינרת, שיש לה יתרון בנושא זה - כשהמים הזורמים מהשיטפונות מגיעים בסופו של דבר אל האגם. מבחינת איכות המים, לשימור הקרקע בהחלט השפעה רבה, בכך שמזהמים לא יגיעו למקורות המים, לרבות הכינרת. אנחנו פועלים למניעה במקור של מזהמים, כמו חומרי הדברה ודישון הזורמים עם המים מהשטח החקלאי, ושימור הקרקע תורם משמעותית לשמירה על איכות המים בכינרת ובכל מקורות המים. בשרון לדוגמה, יש קרקעות מסוג חמרה הנסחפות לעבר הנחלים וגורמות לזיהומים. בנוסף לכך, אנחנו מאבדים קרקע, מאבדים מים באקוויפרים ונגרם זיהום למי הים. פרויקטים של שימור קרקע נותנים מענה לכך".

מה זו תוכנית לניהול סיכונים? האם זו תוכנית שנוסחה בארץ או בחו"ל?

"את הגישה של ניהול סיכונים שיטפונות אנחנו מאמצים מהדירקטיבה האירופאית. במהלך משותף עם רשויות הניקוז, אנחנו בונים גרסה ישראלית לניהול סיכונים שיטפונות, כך שעם השלמת המהלך, לכל הרשויות יהיו תוכניות ארוכות טווח ולממשלת ישראל תהיה תוכנית אסטרטגית להתמודדות עם האתגר הזה. יש לכך הרבה השלכות וקיים צורך גדול להתחשב גם בפרויקטים של תכנון ובניה, תקציבים, היבטים סביבתיים וכו'. מדובר במהלך חשוב נוסף שאנחנו מקדמים, שייטיב עם התכנון העתידי".

מה דעתך על המבנה הנוכחי של רשויות הניקוז? עד כמה גופים אלו יעילים?

"אנחנו במשרד החקלאות סבורים כי רשויות הניקוז הן גורמי ביצוע מצוין, הן יודעות לפעול ולאגם תקציבים בצורה טובה מאוד והן יעילות ו"רזות". מנקודת מבטנו כמטה ארצי, יש צורך לחזק את סוגיית התכנון לטווח ארוך ובהקשר הזה אנו בונים יחד עם הרשויות תוכנית לניהול סיכונים".

מה דעתך על פעילות רשות ניקוז כינרת?

"רשות ניקוז כינרת, היא ללא ספק גוף מיוחד במינו. אנחנו יודעים שבאופן יוצא דופן, הרשות מטפלת בהרבה תחומים נוספים מעבר לתפקידים הקלאסיים של רשויות הניקוז והיא מהווה דוגמה לאיך אפשר למקסם יכולות, ידע, היכרות עם השטח ומחויבות, לשם ביצוע תפקיד בצורה הטובה ביותר ולמנף את הפעילות. רשות ניקוז כינרת היא דוגמה לפעילות חיובית של גוף המקדם אינטרסים רבים ומגוונים. אני יכול להצביע על עשייה דרמטית של הרשות, כשמי שמרוויח ממנה הינם התושבים באזור האחריות של רשות ניקוז כינרת. לגופים רבים יש מה ללמוד מפעילותה ואנחנו, כגוף מטה, רוצים לשכפל את הצלחתה ואומרים לגופים מסוימים - תראו מה קורה שם ותלמדו מהם. גם בהצעת חוק הניקוז אימצנו דוגמאות לפעילות מרשות ניקוז כינרת, כמו סמכויות הפקחים והצענו לשכפל מודל זה לכל הרשויות בארץ".

**"מבחינת איכות המים,
לשימור הקרקע
בהחלט השפעה רבה,
בכך שמזהמים לא יגיעו
למקורות המים, לרבות
הכינרת"**

סקר מיני צומח פולשים לאורך נחלי אגן הכינרת

אגן הכינרת - אזור לשימור מגוון ביולוגי עולמי

אגן היקוות הכינרת ממוקם במרחב בעל חשיבות אקולוגית גבוהה ומקיים ערכי טבע ייחודיים ברמה הארצית והעולמית. עמק החולה, מקורות הירדן, נהר הירדן, מורדות הגולן, הרי נפתלי, הרי הגליל, רמת הבזלת של כורזים והגליל התחתון המזרחי - כולם חלק

איתי אושינסקי

ליגמ - פרויקטים סביבתיים בע"מ

מבקע הירדן ומהווים אזור מפגש ייחודי בין אורגניזמים ממוצא ביוגיאוגרפי שונה. השוני המורפולוגי בין אזורים אלו בשילוב עם עושר הנחלים הזורמים דרכם אל הכינרת, מייצר עושר צומח ובתי גידול לחים המקושרים זה לזה ויוצרים רשת של מערכת אקולוגית אקוטית עשירה. לא בכדי באזור זה מצויים למעלה מ-40% ממיני הצמחים העילאיים בישראל, בהם 139 מינים אדומים בסכנת הכחדה! רבים ממינים אלו הינם מיני צומח הידרופיליים, כלומר צומחים בבתי גידול לחים בלבד. חלקם אף זקוקים לאיכות מים טובה למען קיומם ומהווים סמנים ביולוגיים לאיכות המים. החשיבות לשימור על מגוון ביולוגי זה נמצא כיום בראש השיח המקצועי-מדעי, לא רק בשל החשיבות המדעית בשימור צמחים נדירים אלא גם בעבור תועלתו הישירה של האדם. ידוע כיום כי ערכי הטבע והמגוון הביולוגי משרתים את תועלתו של האדם ומשפיעים על מגוון תחומים הכרחיים לשמירה על איכות חיים גבוהה. תחום זה קרוי 'שירותי המערכת האקולוגית' ובין שירותיו נכללים שירותי אספקה (מזון, חומרי בנייה, דלקים), ויסות (איכות מים, אוויר, אקלים), תרבות (נוף, טיילות) ותמיכה (היווצרות קרקע,

פוטוסינתזה ועוד). בשל כך השמירה על המגוון הביולוגי הפך ליעד גם בקרב מקבלי ההחלטות.

מהם הצמחים הפולשים ומדוע הם כל כך מאיימים על אגן הכינרת?

כחלק משינויים אבולוציוניים ושינויי אקלים, מיני צמחים ובעלי חיים מרחיבים את גבול התפוצה שלהם למחוזות חדשים ומאכלסים בתי גידול ואזורים גיאוגרפיים חדשים, לעיתים עד קצהו השני של כדור הארץ. יכולותיו של האדם בהסרת מחסומים טבעיים ועיצוב שטחים פתוחים, יחד עם מגמת הגלובליזציה ו"ההתקרבות" בין קצוות העולם, הביאו להקצנה בדפוסי התפשטות המינים הזרים (היינו מינים שאינם מקומיים) וגרמו לאכלוס מאסיבי של שטחים בהם לא היו קודם לכן. מינים רבים שכאלו אף מזוהים כיום בתודעה הציבורית כערך תרבותי וכאלמנט המקושר לנופי ארץ ישראל, דוגמת אקליפטוס המקור שהובא בסוף המאה ה-18 מאזור התפוצה הטבעי שלו - אוסטרליה.

הצמחים הפולשים אם כך, הינם מיני צמחים זרים, כלומר שאינם משתייכים לצמחייה המקומית של ארץ ישראל, אשר גורמים לשינוי בסביבה וכתוצאה מכך לפגיעה באורגניזמים המקומיים. השוני שנגרם למערכת האקולוגית הטבעית של האזור גורר שלל נזקים לאדם ולטבע, בהם מושקעים משאבים רבים בתחומים סביבתיים, כלכליים ובריאותיים.

את תהליך פלישתו של צמח ניתן לחלק לשלושה שלבים בעלי פרמטרים בזמן ובמרחב, כאשר השלב השלישי והמתקדם מתואר כמצב של פלישה. מצב זה מתאר מקרה בו צמח זר

בישראל יוצר כמות גדולה מאוד של צאצאים נושאי זרעים, המופצים למרחקים גדולים מאוד מהפרטים המשמשים כמקור לזרעים. קצב הפלישה המינימלי להגדרה זו הוא התפשטות של מעל 100 מ' מנושאי הזרעים תוך 50 שנה, או לפחות שישה מטרים תוך שלוש שנים לצמחים בעלי קנה שורש זוחל (דוגמת גומא מניפני). מצב זה עלול ליצור פגיעה קשה במערכת האקולוגית ובדרך כלל מעיד על הפרה אנושית כלשהיא של השטח הטבעי. חשוב לציין כי הבעיה אינה רק שלנו, בכל רחבי העולם גופי שמירת הטבע ורשויות עוסקות במיגור, טיפול ומניעת התבססות של מינים פולשים, תוך שמושקעים בכך משאבי כסף אדירים.

הפולשים, המקושרים לבית הגידול הלח של הנחל. בעבור כל מוקד שנמצא נרשמו פרטים חיוניים לניתוח הממצאים והם כללו התייחסות לגודל המוקד, לאחוז הכיסוי שלו ולגילאי הפרטים. עבודת הסקר נמשכה לאורך כשנה וחצי ובתומה רוכזו כל הממצאים לכדי כתיבה של מתן סדר עדיפויות ומפרט טכני לטיפול עבור רשות ניקוז ונחלים.

ממצאים

ברחבי האגן נמצאו 33 מינים שונים של צמחים פולשים בקרוב ל-1000 מוקדים במרחב רצועות הנחלים, לאורך תעלות ניקוז או בסמוך אליהם. שניים מתוכם נמצאו אך ורק באגן הכינרת ולא דווחו כפולשים באזורים אחרים בארץ.

מס'	שם המין	מוצא גיאוגרפי	צורת חיים
1	אמברוסיה מכונסת	דרום ארצות הברית	עשב רב שנתי
2	אמברוסיה צרת עלים	דרום אמריקה	עשב רב שנתי
3	אגריה צפופה	דרום אמריקה	צמח מים - רב שנתי
4	אדר מילני	מזרח אסיה - סין ויפן	עץ
5	אורן קפריסאי	ים תיכוני	עץ
6	אזדרכת מצויה	מזרח אסיה ואוסטרליה	עץ
7	אילנתה בלוטית	סין	עץ
8	איכהורניה עבת רגל	אגן האמזונס - דרום אמריקה	צמח מים - רב שנתי
9	אקליפטוס המקור	אוסטרליה	עץ
10	גומא מניפני	מזרח אפריקה	עשב רב שנתי
11	גומא ריחני	טרופי בכל רחבי העולם	עשב חד שנתי
12	דטורה זקופת פרי/ נטויית פרי	מרכז-דרום אמריקה	עשב חד שנתי
13	ושינגטוניה חסונה/חוטית	מרכז אמריקה	עץ
14	זיפ-נוצה חבוי	מרכז אפריקה	עשב חד שנתי
15	חסת המים	דרום אמריקה	עשב רב שנתי
16	טבק השיח	דרום אמריקה	שיח רב שנתי
17	לכיד נחלים	מערב ארצות הברית	עשב רב שנתי
18	לכיד קוצני	מערב ארצות הברית	עשב רב שנתי
19	לנטנה ססגונית	מרכז אמריקה הטרופית	שיח רב שנתי
20	סולנום זיתני	דרום ארצות הברית	עשב רב שנתי
21	פיטולקה אמריקאית	מזרח ארה"ב	עשב רב שנתי
22	פיסטיה צפה	דרום אמריקה (השערה)	צמח מים - רב שנתי
23	פלובוניה הדורה	סין	עץ
24	פספולן דו טורי	מרכז ודרום אמריקה	עשב רב שנתי
25	פרקינסוניה שיכנית	מרכז אמריקה	עץ
26	צחר כחלחל	מרכז אמריקה	עץ
27	צפצפה מכסיפה	דרום מערב אירופה	עץ
28	קיקיון מצוי	מרכז אפריקה	שיח רב שנתי
29	רב-מוץ מחוספס	אסיה ואפריקה	עשב רב שנתי
30	שיטה חד קרנית	דרום אפריקה	עץ או שיח
31	שיטה כחלחלה	אוסטרליה	עץ או שיח
32	שיטת ויקטוריה	אוסטרליה	עץ או שיח
33	שיטה מחטנית	אוסטרליה	עץ או שיח

מבין ממצאים אלו שנמצאו נציין כמה מוקדים של מינים אגרסיביים בעלי חשיבות גבוהה לטיפול:

1. אגריה צפופה (*Egeria densa*) הינו צמח נוי הנפוץ לשימוש באקווריומים ביתיים היוצר גושים צפופים בגוף המים. הצמח נמצא בתעלה סמוכה לאגמון החולה והוא עלול לשבש את משטר הזרימה בגוף המים, לסתום משאבות מים ולדחוק מיני צומח מזדקרים בנחל.
2. אילנתה בלוטית (*Ailanthus altissima*) הוא עץ המתרבה במהירות גם בעזרת זרעים וגם מייחורים והוא בעל אופי התפרצות אגרסיבי בעיקר באזורים בנויים ובקרבת האדם.
3. איכהרוניה עבת-רגל (יקינטון המים, *crassipes Eichhornia*) מצוי בגוף המים, בעל קצב ריבוי גבוה למדי, אשר מכסה את

התנאים הייחודיים באגן הכינרת, הכוללים ריבוי בתי גידול לחים בשילוב עם ביואקלים ים תיכוני בעל מאפיינים של אקלים ממוזג, מעמידים את המרחב בפני רגישות גבוהה עוד יותר להתבססות וחזירה של מינים פולשים בכלל ופולשים שאינם מצויים באזורים אחרים בארץ, כגון צפצפה מכסיפה (*Populus alba*), אדר מילני (*Acer negundo*) ופלובוניה הדורה (*Paulownia tomentosa*).

הגיע הזמן לקחת אחריות

חזירת חסת המים (*Pistia stratiotes*) למי הכינרת בשנת 2009 העלתה לראשונה את השאלה של רגישותה וחשיפתה של הכינרת למין צמח פולש זה, הגורם נזקים הנעמדים במאות מיליוני דולרים בגופי מים ברחבי העולם. נשאלת השאלה, אילו מינים נוספים עומדים על פתח דלתנו (ועל גדת נחלנו) ועלולים לגרום לנזקים בכינרת? החשיבות לטיפול במינים הפולשים היא כאמור גבוהה למדי ופרט לפגיעה במערכת האקולוגית הייחודית והעדינה של אגן היקוות הכינרת וארץ ישראל, צמחים אלו אף גורמים לפגיעה בתשתיות, בחקלאות ופגיעה ישירות באדם.

רשות ניקוז ונחלים כינרת יזמה סקר מינים פולשים בנחלי אגן ההיקוות כינרת, מתוך ראיית החשיבות הגבוהה שבאיתור התפרצות מינים אלו ומתוך הבנת פגיעתם החמורה בפאונה ופלורה של בתי הגידול הלחים באגן הכינרת. סקר זה נערך על ידי מחלקת הסקרים של חברת 'ליגמ - פרויקטים סביבתיים בע"מ', בהובלה של איתי אושינסקי ואקולוג מומחה לצמחים פולשים, ז'אן מארק דופור-דרור. החברה עוסקת במגוון תחומים הכוללים הנדסת ניקוז, תכנון נוף, חקלאות, תכנון וניהול פרויקטים סביבתיים, ועורכת תוכניות אב וסקרי טבע ונוף בשטחים הפתוחים. הפרויקט ממומן על ידי הקרן לשטחים פתוחים של רשות מקרקעי ישראל.

מטרות הפרויקט

1. איתור המוקדים של צמחים פולשים עם דגש על מינים בעלי פוטנציאל פלישה גבוה, המהווים איום מידי ו/או חדש למערכות האקולוגיות, לאורך הנחלים באגן ניקוז כינרת.
2. המלצות לטיפול במוקדים שיאוותרו, כולל מפרט טכני וסדר קדימויות לטיפול יישומי.

איפה היינו ומה עשינו?

עבודת הסיקור בשטח כללה הליכה לאורך כל נחלי ותעלות אגן ההיקוות של הכינרת, להוציא נחלים בהם מגבלות עבירות וסיכון ביטחוני. במהלך הסיורים תועדו כל מיני הצומח

חיים, עד ליצירת מדבר ביולוגי. הצמח חודר לפרדסים ומטעים ומתפשט בשדות בהם הוא יכול לגרום לנזקים קשים, שכן הדברתו קשה ומצריכה שימוש בקוטלי עשבים מונעי הצצה בריכוזים גבוהים, הנשארים בקרקע לזמן רב. האמברוסיה כנראה גורמת לגירוי עור ואלרגיות אולם נושא זה טרם נחקר לעומק.

6. אמברוסיה צרת-עלים (*Ambrosia tenuifolia*) נמצאה במדגה של קיבוץ דן, על גדות בריכות הדגים, באזור הממוקם כ-120

מ' מערוץ נחל חרמון. דומה בתכונותיה לאמברוסיה המכונסת, אולם בעלת יכולת התבססות גם בבתי גידול יובשניים יותר.

7. גומא מניפני (*Cyperus Involucratus*) הובא לארץ כצמח נוי ונמצא בנחל דן, קורן, זהב ודישון כמו גם בתעלות העמק ובחופי הכינרת. בסביבת נחלים הוא יכול לגרום לשינוי דרמטי באופי צמחיית הגדות המקומית.

8. פיסטיה צפה (חסת המים *Pistia stratiotes*) הינו צמח טבול המצוי בגוף המים ומוגדר כצמח משנה סביבה. פוגע בפעילותן של משאבות, דייג, פעילות שייט ויוצר תנאים מיטביים להתפשטות יתושים. נמצא בתעלת ניקוז בסמוך ליסוד המעלה.

9. פלובוניה הדורה (*Paulownia tomentosa*) הינו עץ אשר גדל במהירות גבוהה במגוון תנאי אקלים ומצל על סביבתו עד לשינוי אופי הצומח תחתיו. נמצא לאורך הירדן ההיסטורי.

10. צחרכחלחל (*Leucaenaleucocephala*) יוצר משטחים סבוכים וצפופים שאינם מאפשרים מעבר דרכם, תוך שהוא דוחק את הצמחייה המקומית. סווג על ידי ארגון שמירת הטבע העולמי IUCN כאחד מ-100 האורגניזמים הפולשים האגרסיביים ביותר בעולם.

11. רב מוץ מחוספס (*Achyranthes aspera*) הינו עשבוני רב שנתי אשר גדל גם באזורים יובשניים ולא רק בגדות נחלים, ונמצא בנחל עמוד תחתון.

12. שיטה חד קרנית (*Vachellia horrida*) מצויה בשלבי פלישה ראשוניים בישראל ויוצרת משטחים צפופים שאינם עבירים.

13. שיטת ויקטוריה (*Acacia victoriae*) בעלת עמידות גבוהה לתנאי יובש ועדיפות לבתי גידול של גדות נחלי אכזב.

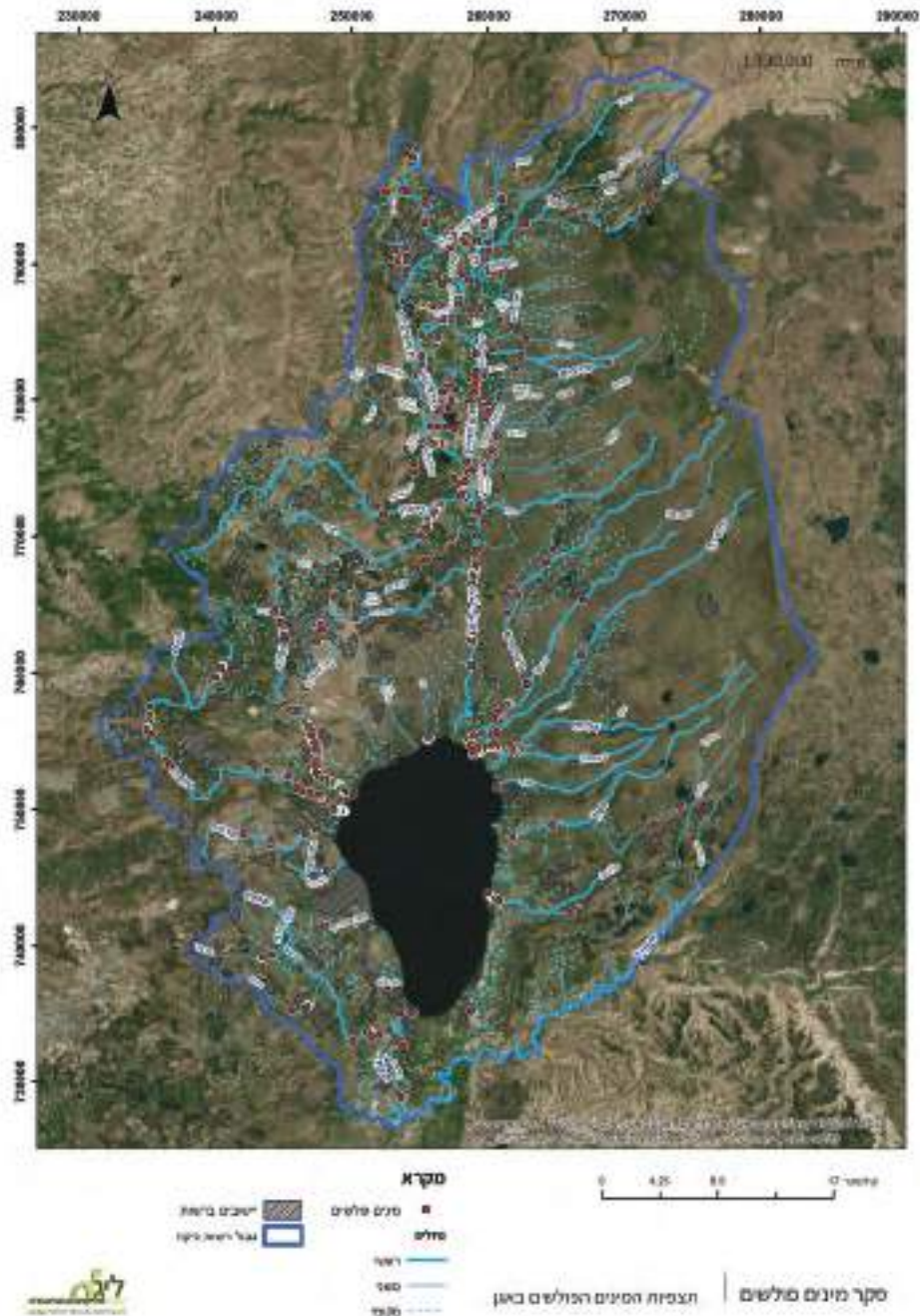
אז איך מתמודדים איתם?

כדי לענות על שאלה זו הצוות המקצועי של הסקר עובד בימים אלו על מסמך מסכם, אשר יוגש לרשות ניקוז ונחלים כינרת, ויכתוב את סדר העדיפויות לטיפול ואת אופן הטיפול בהם. במסמך זה ינותחו כל המוקדים על פי מין הצמח, גודל המוקד, פוטנציאל הפגיעה שלו והיעד לטיפול בו. הוא יהווה כלי ממשקי בעבור הרשות ויתרום בהכוונת המשאבים הקיימים ברשותה, לטיפול במוקדים הדחופים ביותר.

גוף המים ויוצר שינוי בריכוזי pH, חמצן וכמות האור במים, עד כדי דחיקת המינים המקומיים. נמצא בתעלות עמק החולה. סווג על ידי ארגון שמירת הטבע העולמי IUCN כאחד מ-100 האורגניזמים הפולשים האגרסיביים ביותר בעולם.

4. אדר מילני (*Acer Negundo*) הינו עץ נוי נשיר, אשר יוצר כמויות גבוהות של זרעים המופצים על ידי הרוח, בזרם המים ועל ידי ציפורים. פולש בבתי גידול לחים בלבד ונמצא על גדות הירדן ההררי.

מוקדי המינים הפולשים בנחלי ותעלות אגן הכינרת, ממצאי סקר ליגמ 2018:

5. אמברוסיה מכונסת (*Ambrosia confertiflora*) נמצאה לראשונה באגן הכינרת בשטח נטוש, כ-70 מ' מערוץ היובל הצפוני של נחל משושים (תצפית חיצונית שאינה בתחום הסקר). האמברוסיה המכונסת יוצרת אוכלוסיות צפופות מאוד הדוחקות את כל מיני הצמחים המקומיים ואיתם מיני בעלי

טיפול כימי בשיטת חתך והזרקה, אמצעים פשוטים

גומא מניפני ואמברוסיה מכונסת - מינים אגרסיביים בעלי פוטנציאל פלישה גבוה ושינוי של סביבתם

איכהורניה עבת-רגל וחסת המים - מינים טבולים שנמצאו בסקר

רק שאינה פוגעת בבית השורשים של העץ היא אף מעודדת את התחדשותו על ידי שליחת סורים מגדם צמח האם. העץ מתחדש תוך זמן קצר לאחר מכן ומתפשט הלאה.

2. טיפול כימי - בעל יעילות גבוהה שכן הוא ממוקד, יעיל וזול אולם שימוש בחומרים כימיים הינם בעלי סכנה למשתמש ולסביבה, בסמוך לנחלים ובתי גידול לחים בפרט. ראוי לציין כי כל חומר כימי המיושם בטיפולים אלו מחויב בהיתר ממשרד הבריאות וייעשה באישור משרד החקלאות ורשות הטבע והגנים, תוך ניתוח של האופי הטוקסולוגי שלו והשפעתו על המערכת הספציפית בה הוא מיושם.

3. טיפול ביולוגי - הבאת האויבים הטבעיים של הצמח מאזור תפוצתם המקורי. פטריות, חיפושיות, צמחים מתחרים וטפילים מייצרים מצב של עקה בצמח ומונעים את התפשטותו של הצמח, כפי שנעשה באופן טבעי באזור תפוצתו. שיטה זו טרם הוכנסה לדרכי הטיפול בישראל מתוך שיקולי עלות תועלת והסיכון הגדול הכרוך בהבאת מינים זרים נוספים למערכת, העשויים להפוך אף הם למטרד ולפגיעה פוטנציאלית במינים מקומיים אחרים.

שילוב כוחות

תוצרי הסקר הוצגו בוועדה מקצועית שהתקיימה ברשות ניקוז ונחלים כינרת בחודש אפריל, והשתתפו בה גורמים מקצועיים העוסקים בניהול ושימור השטחים הפתוחים במרחב האגן, ומנוסים בסוגיה זו: רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, קרן קיימת לישראל, אנשי שטח ונציגי רשות ניקוז ונחלים. הנחלים קולטים אליהם את כל שימושי הקרקע, הזיהומים וההפרות המתקיימות במעלה האגן ובמובן מסוים מהווים שיקוף למתרחש סביבם. בשל כך ולמען התמודדות משותפת במניעה וטיפול במינים פולשים, נכון שתחום זה יילקח באופן משותף שיכלול דיווח על מוקדים חדשים, הקצאת משאבים לטיפול, ובקרה על מוקדים מטופלים. לשיתוף פעולה זה ערך רב והוא מהווה המשך ישיר לשיתופי פעולה נוספים המתנקזים כולם אל הנחלים ואל הכינרת, מתוך ראייה אגנית הוליסטית.

מקורות

1. ז'אן מארק דופור דרור, הצמחים הפולשים בישראל, המשרד להגנת הסביבה, 2010.
2. ז'אן מארק דופור דרור ואיתי אושינסקי, סקר מיני צומח פולשים לאורך נחלי אגן הכנרת, חברת ליגמ, רשות ניקוז ונחלים כינרת (בהכנה), 2018.

שלושת יעדי הטיפול במוקדי מיני צומח פולשים:

1. ביעור - נטרול או המתה של כל הפרטים הקיימים במוקד. דורש מעקב שנתי לנטרול הפרטים שנבטו וצמחו מבנק הזרעים שקיים באדמה. 13 המינים הפולשים שפורטו לעיל מהווים את הסכנה הגדולה ביותר ומיועדים לביעור מידי.
 2. דיכוי, צמצום גודל המוקד - הקטנת גודל המוקד על ידי טיפול בהיקף החיצוני של המוקד (עשבונים ומעוצים) או לחילופין נטרול הפרטים נושאי הזרעים בכל שטח המוקד (במעוצים בלבד). נדרש מעקב שנתי וחזרה על הפעולות, על בסיס הערכת מומחה.
 3. עצירת התפשטות - הגדרת גבול המוקד הקיים ונטרול או המתה של כל הפרטים החדשים המופיעים מעבר לגבול זה. מיועד לכתמים גדולים במיוחד אשר הטיפול בהם הוא המורכב ביותר.
- הטבלה הבאה מתארת את שלושת הפרמטרים המכתיבים את יעדי הטיפול על פי התייחסות למין הצמח, צורת החיים שלו וגודל המוקד:

יעד מומלץ לטיפול	גודל המוקד	
ביעור	50 מ"ר	קטן
	עד 50 פרטים	
דיכוי, צמצום גודל המוקד	50-200 מ"ר	בינוני
	51-200 פרטים	
עצירת התפשטות	מעל 200 מ"ר	גדול
	מעל 201 פרטים	

וכשמגיעים למוקד מה עושים?

קיימים כיום שלושה סוגי טיפול שונים המתאימים למיני צומח שונים ויעילותו משתנה בהתאם:

1. טיפול פיסי - כולל כריתה, עקירה ושריפה של הצמח הפולש. טיפול זה אינו מזהם את המערכת האקולוגית והוא זול יחסית, אולם הוא אינו יעיל כנגד חלק גדול מהמינים ולעיתים מורכב לביצוע. כריתה או שריפה של אילנתה בלוטית למשל, לא

חזקים במספרים

בעת הקמת איגוד ערים כינרת החלו החיפושים אחר אדם מקצועי ואמין, לתפקיד גזבר הארגון. לתפקיד נבחר דני גבאי (62), שמילא באותם ימים (ובמשך 26 שנים) את תפקיד החשב והגזבר בתאגיד המים 'מי גולן'. כיום, דני הינו מוותיקי צוות איגוד ערים כינרת. "אני אוהב את תחום המים, משאב חשוב ביותר במדינתנו הקטנה, החסרה במקורות מים. אהבתי מאוד את העבודה ב'מי גולן' ובתפקיד שנבנה באיגוד ערים כינרת ראיתי הזדמנות לתרום"

דני נולד בטבריה וגדל על שפת הכינרת. בגיל 40 החליט להשקיע על האגם הלאומי מהגובה ועבר לגבעת אבני עם רעייתו אתי. אגב, המספרים והחישובים אינם מנת חלקו הבלעדית, זאת מאחר ורעייתו משמשת כמורה למתמטיקה. "אנחנו חזקים במספרים", מחייך דני. "שנינו עוסקים בתחומים שהמספרים והחישובים במרכזם. הילדים לעומת זאת, בחרו בתחומים מעט שונים גם בלימודיהם האקדמיים וגם בעולם העבודה".

לזוג גבאי שלושה ילדים - מוריה, המשמשת כיועצת משפטית בהתאחדות התעשיינים, איציק, מהנדס בתעשייה האווירית ואריאל, העובד ב-MSK כמפקח האבטחה בחברת ספנות איטלקית. כמו רבים מבני הגליל והעמקים, השלושה גדלו ופרשו כנפיים למחוזות רחוקים בארץ ובעולם. ההורים נשארו באזור היפה בארץ, על מנת שיוכלו הילדים להגיע

שלום אלבז

תקשורת

בסופי שבוע וליהנות מכל הטוב הזה. "בקרב אהפוך לראשונה לסבא. זו התרגשות יוצאת דופן, אנחנו כבר לא יכולים לחכות לשלב הזה ובעזרת השם בחודשים הקרובים אזכה כפליים - לשני נכדים", אומר דני.

את היום פותח דני בסקירת דואר ודוא"ל. "אני עובר ובדק את המידע שהגיע לטיפול, וכן נושאים בוערים, בהם יש לטפל בדחיפות בתחילת היום". שאר היום מוקדש לעבודה מול אגף התקציבים במשרד האוצר ונציגי משרד הפנים. לדבריו: "מעבר לטיפול בתקציבי השגרה וההתנהלות היום-יומית של איגוד ערים כינרת, קיים עיסוק נוסף בטיפול בפרויקטים הגדולים. בשנים האחרונות קיימת תנופת פיתוח אדירה בחופי הכינרת. אנו רואים מתיחת פנים משמעותית בחופים והעשייה הברוכה והגדושה הזו מצריכה גיוס תקציבים וטיפול בהם".

בימים אלו מבצעים באיגוד ערים כינרת את פיתוחו של חוף דוגה, וכשמזכירים את הפרויקט גבאי זורח: "בתום שנתיים של גיוס תקציבים, אנחנו בעיצומו של הביצוע של הפרויקט החשוב, שייצור חוף קמפינג ברמה בין-לאומית בכינרת. זו הרמה אליה אנחנו שואפים ולעברה אנו חותרים. מבחינתנו, חוף דוגה יהווה מודל לשדרוג, שצפוי להתבצע בעתיד ביתר החופים של איגוד ערים כינרת". שלא תטעו, כשדני מדבר על הפרויקטים העתידיים, הוא מציין, "לא מדובר בפנטזיה או בחלום. בעתיד יחלו גם העבודות לשדרוג חוף צאלון הפסטוראלי. באיגוד וברשות עוסקים רבות בקידום פרויקטים, תוך תחושת שליחות ומחויבות".

בין כל המסמכים הפזורים על השולחן, חוזים, חשבונות, קבלות, הרי הקלסרים שמזכירים, איך לא, את נאום ראש הממשלה, נתניהו, לאחר חשיפת מבצע המוסד בנושא הגרעין האיראני, ניסיתי להבין גם מה גורם לאושר ולסיפוק, היוצרים אצל דני את ה"דרייב" להגיע כל בוקר עם חיוך, אהבה ומסירות לעבודה: "בסופו של דבר מדובר בכספי ציבור - תקציבים שאנחנו מגייסים מהמדינה למען פיתוח משאב ציבורי, כך שהעבודה כולה מלאה במחויבות ואחריות אדירה. בנוסף, ברגע שאנו משלימים פרויקט, רואים פתאום חופים משודרגים, תשתיות מפותחות, את עם ישראל נהנה ומרוצה מהפעילות שלנו למענו ולמען הכינרת, זה סיפוק גדול. אנו מלאים תחושת שליחות לשמירה על הכינרת וחופיה למענו ולמען דור העתיד. צריך להבין שהחופים הללו הוזנחו במשך שנים ואז הוקם איגוד ערים כינרת והחל לפתח, לטפח ולשנות מציאות, ולהחזיר את חופי הכינרת לציבור. בשגרת יומנו, אנו בפירוש וטיפול בהם".

"בשנים האחרונות קיימת תנופת פיתוח אדירה בחופי הכינרת. אנו רואים מתיחת פנים משמעותית בחופים והעשייה הברוכה והגדושה הזו מצריכה גיוס תקציבים וטיפול בהם".

צילומים: רשות הכינרת

יוצרים מציאות חדשה וטובה הרבה יותר סביב הכינרת. זו היסטוריה של ממש וזכות גדולה להיות שותף במהפכה הזו."

כפי שאתם כבר מבינים, הדיוק בעבודה חייב להיות בכל אגורה: "קיימים הרבה פרויקטים וישנן השקעות שאנו מקדמים עם אגף התקציבים באוצר ומשרד הפנים, המסייעים למאמץ לשנות את פני הכינרת. הסכומים גבוהים מאוד, ובסופו של יום כשמגיעים להתחשבות הסופית חייבים להיות מדויקים עד לשקל האחרון".

בזמן הפנאי, כשהוא עוזב את הניירת והמספרים, ההעדפה של דני היא ספורט: "אני מאוד אוהב כדורסל וכדורגל". בניגוד לרבים, האהבות שלו הן דווקא ה"אנדר-דוג", הקבוצות הקטנות שלא זוכות בתארים בכל שנה, אך מספקות לו הרבה נחת: "אני אוהב את קבוצת גלבוע-גליל בכדורסל, יש שם בעל בית מצוין - חיים אוחיון תושב רמת הגולן, שהוא ידיד שלי הרבה שנים. משמח אותי לראות איך קבוצה פריפריאלית, ממש מהשכונה שלנו, מקדמת שחקנים צעירים ומגיעה להישגים.

במקביל, בכדורגל אני אוהב את מכבי נתניה והשנה היה לי המון נחת מהכדורגל השמח שהקבוצה הציגה - לראות את ערן לוי, דיא סבע, עלי מוחמד, רמזי ספורי וכו' רוקדים על המגרש זה תענוג צרוף". כששיחת הגברים התגלגלה לספורט התחלתי לחתור לסיום, כי ככה זה בספורט - יש את המנצחים שמרוצים מהעונה שהייתה ויש... את מי שלא כל כך הלך לו השנה. אך דני לא וויתר על המסר הכי חשוב בעיניו: "הצלחה והישגים הינם תוצאה של פעילות האנשים. בסוף זה אנשים. יש ברשות הכינרת ובאיגוד ערים כינרת צוות נפלא, מהיור והמנכ"ל ועד אחרון העובדים. בכוחות משותפים עם האנשים המדהימים האלו אנחנו יוצרים מציאות חדשה וטובה הרבה יותר סביב הכינרת. עלינו להמשיך לפתח ולטפח למען הציבור והדורות הבאים."

"בשגרת יומנו, אנו בפירוש יוצרים מציאות חדשה וטובה הרבה יותר סביב הכינרת. זו היסטוריה של ממש וזכות גדולה להיות שותף במהפכה הזו."

אלון,

אלון - המדען המבריק והיסודי.
אלון - שהאיר עיני המדע בנושא המעיינות המלוחים ומליחות הכינרת.
אלון - שמאמריו פורסמו בעיתונות המדעית הבינלאומית וזכו להערכה.
אלון - שנבחר כעורך מצטיין באחד מהעיתונים הבינלאומיים החשובים בתחום עיסוקו.
אלון - שהמצגות בכנסים המדעיים היו דוגמא למדע, בהירות ואסתטיקה.
אלון - שהיה שנים העורך של "חדשות הכינרת", העיתון שסיכם את עבודת חוקרי המעבדה לקראת יום כינרת השנתי.
אלון - הנלחם על דעתו גם כשכולם נגדו.
אלון - שמוכר "לנפץ ראשו בקיר" במקום להרפות ולהיות **אלון** - איש העקרונות גם כשזה פוגע בו.
אלון - איש נקי ללא מניפולציות.
אלון - איש המשפחה האכפתי.
אלון - שטיילנו אתו בכיף באיטליה בחיים הקודמים.
אלון - שהחלפנו אתו חוויות על השיטה הקיבוצית וסבלותינו כמדענים.
אלון - עץ רב פארות שנגדע ונפל כשכל החיים עוד לפניו.
אלון - הלב דומע והנפש בוכה - איזו אבדה וכמה כואב וחבל לכל אנשי המעבדה.
אלון - אני מקווה ששם למעלה תכתוב מאמרים עם רנה סמואלס וכמו שאמרת לי: "היא השאירה ילדים קטנים ושלי גדולים ויש להם את טלי".
אלון - אני רוצה להגיד לך שלום ותודה שזכיתי להכירך ושהיינו חברים. כשתהיה במסע האחרון לעולם שכולו טוב, תדע שהערכנו ואהבנו אותך מאד. תחסר לקהילה המדעית בארץ ובעולם ולנו, חבריך.
דר' אורה הדס

ד"ר אלון רימר ז"ל

בחודש אפריל השנה, הלך מאתנו ד"ר אלון רימר ז"ל, ידידנו, חוקר המעבדה לחקר הכינרת אלון נאבק במחלה קשה במשך כשנה וחצי עד שזו הכריעה אותו. אלון נטמן בבית העלמין במשגב, ב-23 באפריל 2018 (ח' באייר תשע"ח).
 אלון, מדען וחוקר מבריק, איש מקצוע בכל רמ"ח איבריו, היה בעל חשיבה מיוחדת "מחוץ לקופסה", וידע להגן היטב על מחקריו בצורה בהירה, מנומקת וללא פשרות, גם כאשר הדברים היו בניגוד לדעות מקובלות אחרות. בתקופה מסוימת שימש אלון גם כעורכו המדעי של הביטאון שלנו - 'ארץ הכינרת' וסייע בעריכת הכתבות והמאמרים המדעיים בביטאון. בעמודים הבאים מובאים דברי הספד לאלון מעמיתיו, החוקרים במעבדה לחקר הכינרת. ד"ר אלון רימר ז"ל, יחסר מאוד למשפחתו, לחבריו במעבדה לחקר הכינרת, לנו ולכל הקהילה המדעית בארץ. יהי זכרו ברוך.

רשות הכינרת מרכינה ראש ומשתתפת בצער המשפחה, עם פטירתו בטרם עת ולאחר מאבק ממושך במחלה קשה, של ידידנו

ד"ר אלון רימר ז"ל

"חבל על דאבדין ולא משתכחין"

דברים שנשא פרופ' אסף סוקניק לזכרו של אלון רימר, במושב מדעי לזכרו של אלון, שהתקיים בכנס אי"ל (ארגון המים לישראל) ב-16 במאי 2018, בנווה אילן

אלון רימר, חבר ועמית, מדען יסודי וחרוץ, עזב אותנו לפני כחודש. שנה וחצי התמודד אלון עם מחלת הסרטן. הפרידה קשה והאובדן האישי והמקצועי חוזר ומהדהד מידי יום. הכשרתו המקצועית של אלון הייתה בהידרולוגיה ובפיסיקה של הקרקע. במהלך הקריירה המקצועית שלו עסק בנושאים מגוונים מתחום מדעי הקרקע, הידרולוגיה של אגני ניקוז, שינוי

אקלים, מאזני מים וחום בגופי מים, הידרוגיאולוגיה ומדעי הסביבה.

בשנת 2001 החל אלון את פעילותו כמדען וחוקר במעבדה לחקר הכינרת, חקר ימים ואגמים לישראל. הכינרת ואגן ניקוז שלה היו במוקד המחקר המדעי של אלון. אלון פרסם למעלה מ-60 מאמרים בספרות המדעית המובילה בתחומו. בעבודתו

המגוונת ובמחקריו היסודיים השאיר חותם ברור והתווה דרך ייחודית. בין עבודותיו ניתן למנות את תרומתו לביסוס מודל השטיפה כגורם יחיד להמלחת הכינרת, ניתוח מעמיק ויסודי של מגמות אזוריות וגלובליות והשפעתן על מאזני המים בכינרת, וגיבוש גישות חישוביות להערכת הקשר בין גשם, נגר עילי וזרימה בנחלים.

פעילותו המדעית של אלון זכתה להכרה והערכה בקהילה המקצועית. המאמרים של אלון וההרצאות שנשא במסגרות שונות היוו דוגמה לתהליך חשיבה יסודי, להסבר מדויק ולתצוגה ברורה ואסתטית. כפועל יוצא מתרומתו המדעית, אלון נבחר לשמש כעורך וחבר בכתב העת הנחשב למוביל בתחום - Journal of Hydrology, ואף זכה לציין לשבח על פעילותו ותרומתו המקצועית לכתב העת.

בפעילותו המקצועית, אלון הקפיד להביע את עמדותיו בנושאים הידרולוגיים שנויים במחלוקת. במרבית המקרים עמדתו הציגה דרך חשיבה "מחוץ לקופסה", שהתבססה על ניתוח יסודי ומעמיק, שהביא אותו למסקנות שעמדו לא פעם בניגוד לעמדות המקובלות ובניגוד להמלצות של גופים מקצועיים. אלון הקפיד להציג את עמדותיו ודעתו המקצועית בכל פורום אפשרי, ללא פשרות וללא משוא פנים. עמדותיו המנומקות והסבריו הברורים שלוו במצגות בהירות ואסתטיות הגיעו אל מקבלי החלטות והשפיעו על התנהלותו של משק המים הישראלי.

פעילותו המקצועית של אלון התרחבה גם לאגנים שמחוץ לאגן הכינרת. הוא התגייס להכין חוות דעת לגופי שמירת הטבע בישראל, במאבקם לשמר את זרימת המים בנחלים. הוא ביצע ניתוח מעמיק של מנגנון שפיעת עינות כרכרה בנחל בצת בגליל המערבי, ושל אגן מי התהום המזין את מעיין סלוקייה בגולן. בעזרת מידע הידרולוגי והפעלת מודלים, אלון הראה שהשפעת השאיבה על ירידת מפלסים באקוויפרים גדולים נמשכת לעתים למעלה מ-30 שנה. המשמעות היא שאת השיקולים הסביבתיים הקשורים להפקת מי תהום יש לקבוע על סמך הערכות לטווחי זמן ארוכים. את עמדתו לגבי השפעת שאיבות מי תהום על הפחתת הספיקות הטבעיות במעיינות, אלון ניסח בנייר עמדה מנומק וברור ובמאמר שפורסם לפני כשישה חודשים בכתב העת 'אקולוגיה וסביבה'.

גם המערכת האקדמית נהנתה מכישוריו של אלון, שלימד הידרולוגיה ונגר עילי בטכניון ובמכללות הצפון (כינרת ותל חי) והעמיד דור של סטודנטים ממשיכי דרך.

קהילה ההידרולוגית בישראל ובעולם, ואנחנו, עמיתיו במעבדה לחקר הכינרת, איבדנו חבר ועמית, איש מקצוע למופת, העומד איתן על עמדותיו ודעתו המקצועית, גם אם לא פעם היא דעת יחיד. אני מקווה שנדע לשמר את זכרו ונמשיך לפעול ולהגשים את הדרך המקצועית שסלל.

במרבית המקרים עמדתו הציגה דרך חשיבה "מחוץ לקופסה", שהתבססה על ניתוח יסודי ומעמיק, שהביא אותו למסקנות שעמדו לא פעם בניגוד לעמדות המקובלות ובניגוד להמלצות של גופים מקצועיים.

חוצה לשדרג את העסק? מתכנן לפתוח עסק חדש?

לקוחות כל הבנקים, בואו לקבל מימון בערבות המדינה,
מהקרן לעסקים קטנים ובינוניים
עד 25% בטחונות בלבד, ובתנאים מצויינים!
חפשו בגוגל: "קרן בערבות המדינה"

לאומי איתך. **עסקים**

לפרטים נוספים: leumi.co.il

פעילות העסק בחשבון, הביטחונות וההתחייבויות שיינתנו על ידי העסק לבנק, יהיו כפי שיוסכמו עם הבנק בהתאם לעמידה בתנאי הקרן. פרסום זה אינו מהווה הצעה ו/או התחייבות להעמדת ההלוואה. תנאי ההלוואה יקבעו על ידי הבנק ויפורטו בהסכם שיחתם עם הלקוחות. אי עמידה בפירעון ההלוואה עלול לגרור חיוב בריבית פיגורים והליכי הוצאה לפועל. הקרן בשיתוף קבוצת מנורה מבטחים.

צילומים: צוות ההסברה, רשות הכינרת

באופן אישי... מיזם ההסברה של תלמידי כיתות ד' במסגרת תכנית 'הולכים על נקי'

תלמידי כיתה ד' במרחב סובב כינרת משתתפים בתכנית החינוכית 'הולכים על נקי' זאת הכינרת שלנו, מזה כעשור. מלבד למידה על הכינרת וסוגיות שונות הקשורות בשמירה עליה ובראשן סוגיית ניקיון החופים, התלמידים בוחרים מידי שנה ערוצים בהם יוכלו לפעול ולתרום לשמירת הכינרת.

ענת חזן ונטלי זאבי

אגף חינוך, קהילה והסברה

לאורך השנים התלמידים פעלו במגוון אופנים לעידוד שמירה על הכינרת - החל בהתנדבות לאורך שביל סובב כינרת, ניקיון חופים, פעילויות הסברה בתוך בית הספר, הסברה למשפחות, הסברה לקהילה - הן בצורה ישירה בה התלמידים מדריכים את הקהל והן בצורה עקיפה, הפקת מדבקות עם סלוגנים, מגנטים, ברושורים, כתיבה של כתבות לעיתון המקומי, לאתר האינטרנט או בדף הפייסבוק, וכן הלאה. השנה, בליווי היצירתי והמסור של אחת ממדריכות התכנית המובילות - ענת חזן, בחרו תלמידים מכמה בתי ספר אותם הדריכה, בטבריה ובקבוצת כנרת, לצאת במיזם מקורי. לכאורה המיזם פשוט, אך בפועל כמה שהוא פשוט, כך הוא בעל השפעה אמיתית, נוגעת לכל לב ומרגש!

התלמידים כתבו מכתב אישי, כל תלמיד למשפחה הנופשת בכינרת. את המכתב ניסחו בעצמם, איירו וקישטו כיד הדמיון הטובה עליהם.

ענת חזן, מדריכת הפרויקט, מספרת על העבודה עם התלמידים: "פרויקט כתיבת המכתבים לנופשים בכינרת צמח מתוך מחויבות עמוקה של ילדי טבריה למתרחש בכינרת ובסביבתה. מבחינת הילדים זה היה סיום טבעי לפרויקט 'הולכים על נקי' זו הכינרת שלנו'.

הכינרת היא "החצר האחורית" לכל ילד שגר בטבריה. היא מוקד משיכה עבורם, מרכז עניינים, ממש תבנית נוף מולדתם. לחיבור הכל כך טבעי הזה אנו מוסיפים בפרויקט 'הולכים על נקי' הרבה מאוד ידע ויוצרים מעורבות.

כפי שבונים פאזל מחלקים קטנים, שבסוף חושף תמונה גדולה, כך אנו במפגשים מסתכלים על הכינרת מהיבטים שונים וכל פעם מוסיפים עוד חלק לפאזל: פעם על הטבע שלה ופעם על ההיסטוריה, פעם דרך משחק בכיתה ופעם דרך חקר בשטח. לפעמים גם תוך כדי טיול בשביל סובב כינרת או מחוויית שייט וחקר מימיה. גם נושא הניקיון תופס חלק משמעותי במפגשים. לא רק מסתכלים מהצד ומצקצקים בלשון. אנו מפשילים שרוולים והולכים לנקות, לבנות, לגזום ולהשאיר אותה יפה ונקייה.

ומתוך הרגשת השייכות והאכפתיות מחד והידע המגוון מאידך, חשבו הילדים איך יוכלו להדביק באהבתם לכינרת את הנופשים הרבים שמגיעים בחגים. איך יצליחו לשכנע אותם

לכאורה המיזם פשוט, אך בפועל כמה שהוא פשוט כך הוא בעל השפעה אמיתית, נוגעת לכל לב ומרגש!

גשר גולן מציגה:

תפיסת עולם חדשה בתחום הרכב

אנו מזמינים אותכם להתרגש מחוויית שירות שטרם הכרתם. המתחם שלנו מציע את כל השרותים הדרושים לכם עבור הרכב במקום אחד, בטכנולוגיה מתקדמת עם מחירים מצוינים ובלי צורך להתרוצץ ולבזבז זמן יקר. הסביבה מעוצבת ונעימה, היחס אישי והצוות מקצועי ואדיב. נשמח לראותכם כאן, בג.ש.ר גולן

				
פחחות וצבע	צמיגים וכיוון פרונט	מכונאות רכב	השכרת רכב	מכירת רכב

מתחם לוגיסטי לרכב ג.ש.ר גולן אזור התעשייה קצרין - **9924*** 04-6850551
 השכרת רכב סניף בית שאן - 04 - 6359992 www.geshergolan.co.il

להשאיר אותה יפה ומטופחת גם אחרי שהנופשים עוזבים. "לו רק יוכלנו לפגוש את הנופשים היינו משכנעים אותם שרק מאמץ משותף של כולם יכול לשנות מציאות", חשבו התלמידים בתסכול.

מכיוון שהדבר אינו מציאותי עלה הרעיון של מכתבים לנופשים. המכתבים נכתבו על ידי הילדים, בכתב ידם ובניסוחם, עם המון תמימות וחוץ טבעי של ילדים. רק מילים שיוצאות מהלב מצליחות להיכנס ללב. הם באמת ביטאו במכתבים את השמחה על בואם של כל כך הרבה מבקרים, איחלו להם חופשה מהנה ובנימוס ביקשו, שידאגו גם הם לכינרת שכולם כל כך אוהבים".

המכתבים הצבעוניים והמנוסחים להפליא נאספו על ידי המדריכה והועברו לצוותי ההסברה של רשות הכינרת. צוותים אלו מסיירים בחגים ובסופי שבוע, בעונת הרחצה, בין האוהלים בחופי איגוד ערים כינרת ופונים באופן חיובי לנופשים כדי לעודד אותם לשמור על סביבת האוהל נקייה ואף לאסוף אשפה מסביבתם. צוותי ההסברה מחלקים לנופשים שקיות לאיסוף אשפה ולעיתים גם צ'ופרים שונים לעידוד הפעילות.

בחג הפסח האחרון, חילקו מסבירני רשות הכינרת לכל משפחה שפגשו בחוף, בנוסף לשקית אשפה, גם מכתב צבעוני ואישי שפונה ומבקש בחן לשמור על הכינרת, שכה חשובה לאותו תלמיד כיתה ד', שמתגורר בקרבת הכינרת.

ראש צוות ההסברה, נחשון טל, מספרת: "כשקיבלתי את מעטפת המכתבים חשבתי שזו פעילות מאד נחמדה לתלמידים אך לא הייתי בטוחה כיצד יקבלו זאת הנופשים. חשתי שזה עלול להפוך לעוד נייר מתעופף ברוח. אבל רב הנופשים קיבלו זאת בשמחה ובהתרגשות, במיוחד משפחות עם ילדים וגם קבוצות של צעירים על החוף. כיף לראות שזה חשוב למטיילים ולנופשים, שרואים ומבינים מייד את המטרה של הפרויקט ומביעים הערכה. זו דרך יפה לעשות תזכורת אישית ולהעלות את המודעות שוב. התגובות אכן היו נלהבות, חיוביות וחלקן אף מאד נרגשות. זכורה לי במיוחד חבורת בנות דתיות, שעשו קמפינג בחוף צאלון וקפצו משמחה, התרגשו ושיבחו את הפרויקט בלי סוף. חילקנו כ-100 מכתבים במהלך חופשת הפסח וביום העצמאות, ובחלק מהפעמים גם צילמנו את הנופשים עם המכתבים ואף צילמנו סרטונים רבים של הנופשים מקריאים בהתרגשות את המכתבים."

ענת המדריכה הציגה לתלמידים בכיתות את הסרטונים והתמונות. "הילדים ראו את התגובות המצולמות ומאוד שמחו שהצליחו בגילם הצעיר להעביר את המסר שרצו. דווקא הפשטות של הנוסח, הציורים הצבעוניים וכתב יד של ילד מבקש, השיגו את המטרה שאף פלייר מודפס ומושקע לא היה מצליח להשיג. ואני מהצד, הסתכלתי עליהם מלאת התפעלות וגאווה. ככה כנראה בונים אכפתיות. הרבה ידע שנרכש בכיתה, בתוספת הרגליים שצעדו וחקרו את שביליה, יחד עם הידיים שלא חששו להתלכלך ולהישרט בקוציה והרבה שעות של התרוצצות מהנה בחופיה של הכינרת. מי יכול לעמוד אדיש מול בקשה צנועה של ילד?"

"אז אם השנה נאספה קצת פחות אשפה בחופים אחרי החג אולי-אולי זה גם בגלל בקשתם הצנועה והאותנטית של ילדי טבריה". מסכמת ענת.

לא רק מסתכלים מהצד ומצקצקים בלשון.

חשתי שזה עלול להפוך לעוד נייר מתעופף ברוח.

”מנקים המון את נחל צלמון”

התכנית החינוכית 'שומרי הנחל' היא תכנית ארוכת טווח בהובלת המשרד להגנת הסביבה ורשות ניקוז ונחלים כינרת. בתכנית משתתפים בכל שנה כ-60 מוסדות ברחבי אגן ניקוז הכינרת, כאשר כל קבוצה מאמצת נחל או בית גידול מימי אחר, בקרבתה. במהלך השנה התלמידים המשתתפים בתכנית לומדים על הנחל, חוקרים אותו ומחזקים תחושת שייכות ואחריות לסביבתו.

חלק בלתי נפרד מהתכנית החינוכית הוא מתן הזדמנות לתלמידים לפעול ולעשות למען הנחל. התלמידים יוצאים לסיורי ניקיון וטיפוח, יוצרים אירועי הסברה

רותי כרמל נטלי זאבי

להעלאת המודעות לשמירה על הנחל ועוד. ישנם בתי ספר המעוניינים לשתף את כלל בית הספר במסרים החשובים של שמירת הנחל, ויוצאים בפעילות בית ספרית רחבה המשלבת חוויה, למידה ופעילות תורמת. בבית ספר 'נוף גליל' למשל, הדבר כבר הפך למסורת, ובכל שנה יוצאים כל תלמידי בית הספר לנחל פרוד "יום ירוק" אותו מובילים תלמידי 'שומרי הנחל'. רותי כרמל, רכזת קיימות בבית הספר 'נוף גליל' מספרת: "בבית הספר 'נוף גליל' בקיבוץ פרוד, בהנהלתה של דניאלה חזן, מאמצים את נחל צלמון עליון, זו השנה השביעית.

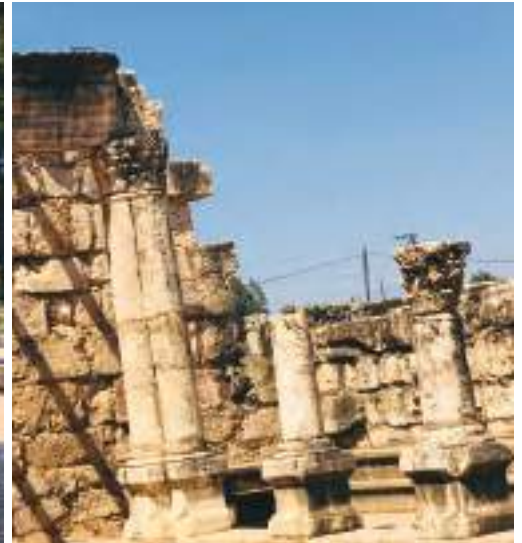
תלמידי בית הספר מתחזקים ומטפחים את הנחל, לצד לימוד על הנחל כבית גידול לחי ולצומח. כמו כן, חשפו גיתות בנחל, למדו על השימוש בגת וכעת חלומם הוא לדרוך על ענבים ולייצר שם יין כבימי קדם. ב-20 במרץ נערך כמידי שנה, "יום שיא ירוק" לכל תלמידי בית הספר והקהילה האזורית. ביום זה הופעלו תחנות מגוונות ומעניינות, כגון: זואולוגיה, הצומח בנחל, איכות הסביבה בראי היהדות, הצגת וחשיפת הגיתות, סינון המים, טיול בנחל ובנוסף, הופעלה תחנת פעילות אתגרית על ידי רשות כינרת. היום היה חוויתי ומהנה מאוד ואין ספק, כי תלמידי בית הספר 'נוף גליל', מעבירים את המסר החשוב לשמירה על הנחל, לקהילה האזורית ולמטיילים הרבים הפוקדים את הנחל, במרץ רב. פועלם בשטח ניכר מאוד בשנים האחרונות ועוד ידינו נטויה."

במהלך השנה התלמידים המשתתפים בתכנית לומדים על הנחל, חוקרים אותו ומחזקים תחושת שייכות ואחריות לסביבתו.

כפר נחום

בית הכנסת בכפר נחום. צילומים: דניאל וקנין

חורבת מינים - כפר נחום

צפון מערב הכינרת מקפל בחובו אתר מהתקופה הכנענית הקדומה, כנסיות המציינות סיפורי ניסים ומפעל ציוני אחד שהשפיע על מדינה שלמה

דניאל וקנין

רכז שביל סובב כינרת

גשום יותר) לדרום היבש. לאחר לבטים רבים, הוחלט שהכינרת תהווה את המאגר הראשי ואת הבריכה העיקרית של המוביל הארצי. תחנת השאיבה הראשונה של המוביל הארצי ממוקמת באתר ספיר. האתר קרוי על שם פנחס ספיר, שבזמן היותו שר המסחר והתעשייה ושר האוצר בהמשך, דחף ותמך בפרויקט המוביל הארצי. בגלל רגישותו של האתר ותפעולו לא מתאפשרת אליו כניסה של מטיילים בודדים, על שביל סובב כינרת. נחזור לתל כינרות, המתנשא לגובה 90 מטרים מעל פני האגם. התל משתרע על גבעה כפולה ולמורדותיה. את התל מזהים החוקרים כ'כנרות הקדומה', עיר דומיננטית וחשובה באזור בתקופת המקרא, שממנה ייתכן ונלקח השם לבקעה כולה ולימה.

הממצאים העתיקים ביותר על התל הם מתקופת הברונזה הקדומה (כ־3,300 - 2,200 שנה לפני הספירה), אז היה במקום יישוב קטן, שהגיע לשיאו בתקופת הברונזה המאוחרת (1,550 - 1,200 לפני הספירה) כעיר כנענית מהחשובות והמשפיעות בצפון ארץ ישראל.

מיקומה של העיר הוא בצומת דרכים חשוב, המוביל מהגולן והחורן אל טבריה ואל האזור המערבי של ארץ ישראל. הממצא החשוב ביותר שהתגלה במקום הוא שבר ממצבת אבן, שעליה חרוט חלק מפרטי הקרב הזרמטי שנערך במקום בין תחותמס השלישי לבין הפולשים המיתאנים, שהגיעו מאזור סוריה, ובו המצרים הנחילו תבוסה לפולשים הסורים. את כתב הממצא ניתן לראות בבית גורדון, בקיבוץ דגניה א'.

מתל כינרות, הנקודה הגבוהה ביותר על הגבעה ועל שביל סובב כינרת בכלל, מזהים שביל רחב לכיוון מזרח וצועדים בו עד שמגיעים אל כביש הגישה לפילגרהאוס. באזור זה שביל סובב כינרת ממשיך על הכביש הראשי, כביש 87, לכיוון מזרח. בעוד כ־300 מטר, מצד ימין, נמצאת הכניסה ל'כנסיית הלחם והדגים' ובעוד כ־200 מטר נמצאת 'כנסיית בכורת פטרוס'

את הסיור הפעם נתחיל בנקודת הסיום של המסלול האחרון - חורבת מינים, שנמצאת על כביש

הגישה לחוף חוקוק צפון. אלו המטיילים עם יותר מרכב אחד, יכולים להחנות את אחד מכלי הרכב בנקודת סיום המסלול בגן לאומי כפר נחום - נוסעים צפונה על כביש 90, בצומת הראשון, צומת כפר נחום, פונים ימינה. לאחר כ־250 מטר הכביש מתעקל בחדות שמאלה. ממשיכים עוד 4 קילומטרים ופונים ימינה לגן לאומי כפר נחום (לא להתבלבל עם האתר הארכיאולוגי והכנסייה בשם הזהה, הנמצאים ק"מ אחד לפני הפנייה לגן הלאומי).

כאמור, את הסיור הקודם על שביל סובב כינרת סיימנו בחורבת מינים, הנקודה בה אנו מתחילים כעת. (המעוניינים להרחיב מעט על האתר יכולים לעיין בגיליון הקודם של 'ארץ הכינרת', מס' 20).

אזור צפון-מערב הכינרת היה אזור חשוב מאוד, בו פעל ישוע ואסף את תלמידיו לאחר עזיבתו את נצרת ולפני עלייתו לירושלים. חלק מהמסלול בו נלך היום חופף ל"דרך הבשורה" ו"לשביל ישו" ועובר בסמוך לכנסיות. הרוצים לבקר בכנסיות יפנו לכך זמן ויגיעו בלבוש הולם.

המשך המסלול על שביל סובב כינרת הוא לכיוון צפון. צועדים לאורך הגדר של אתר ספיר לכיוון מערב, עוברים את הכניסה לאתר מבחוץ, פונים ימינה וממשיכים בצמוד לגדר (מחוץ לאתר). השביל ברור ובשטח נראים סימוניו של שביל ישו. ממשיכים מעלה בצמוד לגדר, עד לראש הגבעה ומגיעים לתל כינרות, משם ניתן לצפות באתר ספיר הנמצא למרגלות התל.

אתר ספיר מחזיר אותנו אחורה בזמן, אל מפעל הנדסי יוצא מן הכלל. בשנות החמישים החלו ראשי המדינה להיות מוטרדים ממצב המים בישראל. לשם כך החליטו על פרויקט 'המוביל הארצי' - העורק הראשי של מפעל המים הארצי במדינה. מפעל הנדסי המאפשר את העברת המים מצפון ישראל (אזור יחסית

כנסיית בכורת פטרוס

כפר נחום

כנסיית הלחם והדגים

בעבר שני אפיפיורים (בנוסף לפטרוס). ביציאה מהכנסייה, בחזרה אל הכביש הראשי, צועדים לאורך הגדר המקיפה את הכנסייה. בעוד כמה עשרות מטרים מזהים מדרגות מצד ימין. יורדים במדרגות ומיד בסופן סימון של שביל סובב כינרת יפנה אותנו שמאלה. אם אתם מטיילים ביום חם או חשקה נפשכם לראות את החוף, אל תמשיכו עם שביל סובב כינרת, אלא המשיכו ישר בסוף המדרגות לכיוון החוף ותגיעו למפל הנסתר.

אנו ממשיכים שמאלה עם סימון השבילים ומיד מקיפים מבנה שאיבה מצפון. לאחר המבנה מזהים את המשך השביל. הולכים בצמוד למטע זיתים, פונים ימינה וצועדים דרומית למטע, עם נוף קסום ורגוע לכינרת, בשביל ברור הנמשך כקילומטר וחצי. מצפון לנו שטחי חקלאות, מטע זיתים ולאחר מכן מטע מנגו. דרומית אלינו - הכינרת, כשאנו על מדרגת סלע - "רמפה" טבעית. בדרך נעבור מבנה שאיבה נוסף (המגמה ברורה, צועדים בין החקלאות לבין המים, קרוב לעצים הנטועים).

לאחר קילומטר וחצי מגיעים לחוף כפר נחום, הידוע לציבור בעיקר כחוף "גי'נו". לאחר טיפול בבניה הלא חוקית בבית המשפט, פונה החוף, נסגרה המסעדה והוקמה במקום פינת חמד של רשות הטבע והגנים - חוף כפר נחום. בתוך החוף (שיכול לשמש גם כנקודת עצירה על מסלול היום) יש צל ואפשר להגיע למי הכינרת. יש לעקוב היטב אחר הסימון. אנו חוצים את החוף ויוצאים מצדו השני, השביל ממשיך ונצמד לגידולי מנגו. צועדים בשולי המטעים ולאחר כ-75 מטרים מגיעים לדרך לבנה שם פונים שמאלה, עולים עלייה קלה לאורך הגדר ומגיעים לכביש הגישה לכפר נחום הפרנציסקני. אלו הרוצים לבקר באתר ייפנו ימינה וייכנסו לאתר הארכיאולוגי כפר נחום ובו 'כנסיית בית פטרוס'. הביקור באתר מומלץ, ניתן לבקר שם בבית הכנסת וכמובן בכנסייה על שמו של פטרוס (שלפי המקורות כנראה נבנתה ממש על ביתו).

אלו הרוצים להמשיך על השביל ייפנו שמאלה, יצעדו עד הצומת וייפנו ימינה על טיילת הבשורה. בטיילת הבשורה צועדים כקילומטר עד לכניסה נוספת לגן הלאומי כפר נחום, יורדים לכיוון האתר ונהנים מהפיתוח של רשות הטבע והגנים במקום: שירותים ומים, מזרקת מים, נוף ומזח פסטורלי. כאן מסתיים המסלול שלנו ליום זה. אלו שלא הסתפקו בביקור בכנסיות שהזכרנו, יכולים לבקר בנוסף בכנסיית שניים עשר השליחים האורתודוקסית, הסמוכה.

(המעוניינים לבקר בכנסיות אלו יתזמנו מראש את הביקור לזמן קבלת קהל).

'כנסיית הלחם והדגים' היא כנסייה מודרנית, שנבנתה על שרידים קדומים מהמאה הרביעית לספירה. הכנסייה משמשת צליינים המגיעים לביקור בארץ וגם את בני המקום, ונחשבת לאחת הכנסיות המפוארות והחשובות בארץ. כנסייה זו, כמו כנסיות וקפלות אחרות בארץ, מציינת נס אותו עשה ישוע במקום לנגד עיני מאמיניו, ומוזכר בברית החדשה. על פי המקורות, הצליח ישוע להאכיל חמשת אלפים מתלמידיו הרעבים בחמישה כיכרות לחם ושני דגים.

הביקור בכנסייה הוא חוויה יוצאת דופן בעיקר לאוהבי אדריכלות, אמנות ושחזור מבנים. הכנסייה משלבת שרידים קדומים מהאתר עם אדריכלות עכשווית, וגולת הכותרת במקום היא כמובן פסיפס הלחם והדגים. בשנת 2015 נשרפה הכנסייה על רקע לאומני בידי צעיר קיצוני. הכנסייה ניזוקה קשות, עברה שיפוץ ונפתחה מחדש לקהל הרחב.

ביציאה מהכנסייה נצעד לאורך החומה החיצונית, לפי סימוני שביל ישו (פס כתום בין שני פסים לבנים) ומיד נגיע ל'כנסיית בכורת פטרוס'.

פטרוס הקדוש, ששמו המקורי הוא שמעון בר יונה, הוא אחד משנים - עשר השליחים של ישוע ונחשב לבכיר שביניהם. הוא האפיפיור הראשון. המקורות הידועים לנו על פטרוס הם מהברית החדשה וככל הידוע הוא היה דיג שגדל בבית צידא (לבקעת בית צידא נגיע במסלול הבא). שמעון בר יונה פגש את ישוע על שפת הכינרת והפך להיות תלמידו. לאחר מכן צפה בנס בו ישוע הציל את חמותו.

פטרוס הפך להיות לאחת הדמויות החשובות ביותר לנצרות וזכה לכנסיות רבות בעולם, אחת מהן שוכנת כאן על שפת הכינרת, המקום בו גדל והכיר את ישוע, וכאן גם פעלו יחדיו. על פי האמונה, במקום זה גם התגלה ישוע לתלמידיו לאחר מותו, ופטרוס, שהתכחש להיכרות עם ישוע לפני צליבתו, התוודה כאן על אהבתו אליו.

הכנסייה הנוכחית הוקמה במקום בשנת 1934 וממוקמת ממש על שפת הכינרת. בכנסייה הקטנה יחסית, שלל ממצאים וביניהם: שולחן האדון - הסלע שעל פי המסורת סעד עליו ישוע עם תלמידיו, מזבח וחלונות מעוטרים, סלעים המדמים את דרכו של ישוע מהמקום אל הים, פסלו של פאולוס - המציין את בכורתו, ושתי סככות הדרכה - המזכירות כי במקום ביקרו

מחפשים את העיר גולן

תצלום אוויר של סלוקיה, מבט לצפון. צילום רחפן: חנוך טל

עיר בשם 'גולן' נזכרת במקרא ארבע פעמים כעיר בחבל הבשן, בתחומו של חצי שבת מנשה, שהתיישב בעבר הירדן המזרחי: **"... וְאֶת-גּוֹלָן בְּבִשְׁן לְמְנַשִּׁי"** (דברים ד, מג). גולן נודעה גם כעיר מקלט, שעלתה בגורל משפחת גרשון: **"וְלִבְנֵי גֵרְשׁוֹן, מִמִּשְׁפַּחַת הַלְוִיִּם מִחֲצֵי מִטָּה מְנַשֶּׁה אֶת עִיר מִקְלַט הָרֵצֶת, אֶת גּוֹלָן [גּוֹלָן] בְּבִשְׁן וְאֶת-מִגְרָשָׁה וְאֶת בְּעֵשְׂתָרָה [עֵשְׂתָרוֹת] וְאֶת-מִגְרָשָׁה, עָרִים שְׁתֵּים [יהושע כא, כז]."**

שנים רבות ניסו החוקרים לזהות בשטח את מקומה של העיר 'גולן' בבשן ויש להודות שעד היום, חרף שפע האזכורים במקורות הכתובים ומחקרי השדה, אין בידינו ראייה חד משמעית לזיהוי המקום.

השם המקראי 'גולן בבשן' מלמד שבתחום ארץ ישראל, סוריה ולבנון נודעה עיר או ערים נוספות בשם 'גולן' והתוספת 'בבשן' נדרשה לצורך בידולה מעיר או ערים אלה. השם 'גולן' מוכר כבר בשפות הכנעניות כפי שעולה ממכתב אל-עמארנה (מספר 185) מהמאה ה-14 לפסה"נ, בו נזכרת עיר בשם

דרור בן-יוסף*

גלני בתחום בקעת הלבנון, שנכבשה לכאורה על ידי העפירו. זיהוי רמת הגולן של ימינו בתחום הבשן נרמז בספר דברים, הקושר בין שבת דן (שעלה צפונה) לחבל הבשן: **"דָּן גֹּר אֲרִיָּה, יִזְנַק מִן הַבִּשְׁן"** (לג, כב).

גבולות חבל הבשן אינם ידועים לאשורם, אך ברור שיש לאתרו ממזרח לירדן בתחום סוריה של היום והגולן בתוכו. בירת החבל, לפי המקרא, הייתה עשתרות המזוהה עם תל עשתרה ממזרח לירמוך. כמה מערי הבשן נזכרות ברשימתו של תחותמס ה-ג' (מספר 21-30) מהמאה ה-15 לפסה"נ וגם במכתבי אל-עמארנה (מספר 201-205). בתיאורי המקרא נודע הבשן כאזור עשיר ושופע, שביסס את כלכלתו בעיקר על גידולי בקר: **"חֲמָאֵת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן, עִם-חֵלֶב כְּרִים וְאֵילִים בְּנֵי-בִשְׁן וְעֵתוּדִים, עִם-חֵלֶב, כְּלִיֹּת חֹטָה; וְדָם-עֵנָב, תִּשְׁתֶּה-חֲמֹר"** (דברים לב, יד). **"אֵילִים כְּרִים וְעֵתוּדִים פְּרִים, מְרִיאֵי בִשְׁן כְּלָם"** (יחזקאל לט, יח).

מקור השם 'בשן' מובן מהמילה בת'ן, שפירושה באוגריתית וערבית הוא נחש (בשיכול אותיות ב-פ, ש-ת) ובעברית פירושה 'פתן' = נחש, כגון: **"עַל-שַׁחַל וְפִתָּן תִּדְרֹךְ, תִּרְמַס כְּפִיר וְתַנְיִן"** (תהילים צא, יג). ייתכן ולאור זאת ניתן לפרש גם את שמו של עוג מלך הבשן מארץ הרפאים כ'עוג מלך הנחש'. פירוש נוסף ל'בשן' מסתמך על המילה הערבית בת'נה, שפירושה הוא קרקע שטוחה הראויה לעיבוד חקלאי.

אוזביוס, הבישוף של קיסריה בן המאה הרביעית לספירה, שעסק בזיהוי יישובים מקראיים בימיו, כתב בספרו 'האנונומסטיקון' (ספר השמות) תחת הערך גולן: **"והיום כפר גדול מאד הנקרא גִּלְוֹן בבשן וגם הפלך נקרא בשם הכפר"**.

בתלמוד נשתמר מקור המציג את הגולן כעיר מקראית ולא כחבל ארץ: **"שלוש ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד שלש שבעבר הירדן כשתי שורות שבכרם: חברון ביהודה כנגד בצר**

* ד"ר דרור בן יוסף
ממונה מורשת, מחוז צפון
רשות הטבע והגנים

השם 'גולן' מוכר כבר
בשפות הכנעניות כפי
שעולה ממכתב אל-
עמארנה (מספר 185)
מהמאה ה-14 לפסה"נ

בעקבות זאת הציעו מספר חוקרים (כגון, יצחק מיטליס ואחרים) לזהות את 'גולן בבשן' בתל סלוקיה

במדבר; שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד; קדש בגליל כנגד גולן בבשן" (תוספתא מסכת מכות, ג, ב').

הראשון שהציע זיהוי בשטח לעיר המקראית 'גולן בבשן' היה גוטליב שומכר, מהנדס וארכיאולוג, שזיהה את העיר בסח'ם אל ג'ולן, בירמוך הסורי (אגב, באזור זה התיישבו יהודים מרומניה בשנת 1890 מטעם אגודת 'חובבי ציון', אך אלה נטשוהו עקב התעמרות השלטון העות'מאני והתושבים המקומיים). למעט השתמרות השם (ג'ולן) אין המקום מתאים לזיהוי עם העיר גולן בשל העדר ממצא ארכיאולוגי מתאים מתקופת הברזל.

יהונתן בן עוזיאל תרגם זיהה את 'גולן בבשן' בכפר בשם דברא. צבי אילן ז"ל בחן את זיהוי העיר גולן בכפר דבוריה שבצפון מערב הגולן, אולם לדעתו העדר ממצאים הקדומים לתקופה הרומית בדבוריה אינם מאפשרים את הזיהוי.

במדרש תנחומא מזוהה ה'גולן בבשן' עם היישוב סלוקיה. מקור השם סלוקיה, ככל הנראה, בממלכה הסלאוקית (ששלטה בארץ בראשית המאה השנייה לפסה"נ), אולי בתקופתו של המלך סלאוקוס הרביעי (ראו: מדרש תהילים ט, ח).

בעקבות זאת הציעו מספר חוקרים (כגון יצחק מיטליס ואחרים) לזהות את 'גולן בבשן' בתל סלוקיה (שלצד עין סלוקיה, כ-3 ק"מ דרומית-מזרחית לקצרין, על כביש 87). סביב עינות סלוקיה נבנה לימים הכפר הסורי קצביה אל-ג'דידה, אך השם השתמר במעין.

תל סלוקיה נסקר במסגרת 'סקר החרום' לפני 50 שנה ונתגלו בו שרידי חומה היקפית וחרסים, שזמנם - תקופת הברונזה הקדומה. היישוב בתל, ששטחו כ-30 דונם, התבסס על מעין סלוקיה, שהיווה מקור מים משמעותי לתושבי המקום לאורך כל התקופות. בתל סלוקיה נערכו בעבר חפירות ארכיאולוגיות מצומצמות על ידי קלייר אפשטיין וצבי מעוז, ולפני כעשור על ידי אורן זינגבום. החפירות העלו ממצאים מתקופת הברונזה הקדומה, תקופת המקרא ועד לתקופה הרומית.

יישוב בשם סלוקיה נזכר אצל יוסף בן מתתיהו בשני הקשרים עיקריים: א. פעם אחת כעיר בגולן: "... הערים סוגני סלוקיה, וכלן הן ערי הגולן, וסוגני היא בארץ הנקראה הגולן העליון וגמלא - בגולן התחתון; וסלוקיה בקרבת יאור סמך. ...ועם יושבי סוגני וסלוקיה כרת אגריפס ברית-שלום בראשית המרד" (מלחמת היהודים, ד, א, א). ב. פעם נוספת נזכר המקום ככפר מבוצר באופן טבעי, שנבנו בו חומות על ידי יוספוס לקראת 'המרד הגדול' (חיי יוסף, לו, 187). מקורותיו של יוסף בן מתתיהו מרמזים אולי על שני יישובים שנשאו את השם סלוקיה - עיר בגולן העליון היושבת קרוב לאגם החולה (יאור סמך) ו"כפר מבוצר" בגולן התחתון.

סיכום

זיהוי העיר המקראית 'גולן בבשן' בתל סלוקיה מסתמן כרגע כאפשרות סבירה, לאור הממצא הארכיאולוגי מתקופת הברזל. לזה מצטרפים גודל האתר, שפע המים הזורמים המאפשרים קיום של עיר משגשגת והסתמכות על חלק מהמקורות ההיסטוריים. ייתכן ובימי המקרא (תקופת הברזל 1-2, מאות 8-12 לפסה"נ) שכנה כאן העיר 'גולן בבשן', ששימשה כעיר מקלט לבני חצי שבת מנשה. אפשר והעיר נפגעה במאבקי ארם-ישראל (מאות 9-8 לפסה"נ) ולאחר חורבן ישראל בידי אשור (721 לפסה"נ) ננטשה, ושמה הדומיננטי ניתן לכל חבל הגולן (כדוגמת העיר שומרון וחבל השומרון). בתקופה ההלניסטית הוקם על חורבותיה יישוב חדש בשם סלוקיה.

מימין: תל סלוקיה בגולן. צילום: דרור בן יוסף משמאל: מפת תל סלוקיה

מכינים את הטבע לקיץ - היערכות לשמירת טבע בעונה החמה

הקיץ הגולני הוא ארוך, יובשני ומלא בהפתעות ובסכנות. אנשי שמירת הטבע בגולן מתחילים להיערך לקיץ כבר בחודש מאי. היבטים כמו מטיילים, מקווי מים זמינים לחיות הבר, התעוררות הזוחלים ושריפות, הינם נושאים שמקדישים להם זמן ומחשבה. כיצד לעבור את הקיץ בשלום ולשמור על הטבע?

נעמה מנספלד

רשות הטבע והגנים

הצמחים שגדלו בעוז באביב וקישטו את הנוף בצבעים מדהימים והרבה מאוד ירוק, התייבשו, וכעת עוברים לתהליכי הפצת הזרעים. עתידו של מין, כל מין, הוא בצאצאיו ויכולת שרידותם. אם כל צמח ישיר את זרעיו קרוב אליו, תהיה תחרות על משאבים, לא כל הזרעים ינבטו וכושר השרידות ירד פלאים. על כן, פיתחו צמחים רבים מנגנוני הפצת זרעים, אם על ידי הרוח, אם על ידי בעלי חיים שאוכלים את הזרעים ואחרי העיכול משאירים אותם בתא שטח אחר, או על ידי נמלים הנושאות את הזרעים עמן. נוסף גם זרעים שנדבקים לפרוותם של בעלי החיים ויוצאים למסע אל עולם חדש שם יצמחו, רחוק מאמא צמח. שיטות נוספות להפצת זרעים הם מים, חום (צמחים שמתפשטים אחרי שריפה) והפצה עצמית, כמו הצמח 'עכובית הגלגל' למשל, שמתגלגל לו לאיטו בקיץ ומפזר את זרעיו. לכן יש חשיבות עצומה להליכה בשבילים מסומנים בלבד בחודשי הקיץ. מעבר לבטיחות המטיילים, השבילים המסומנים נחשבים "שטח מופר" כאשר מחוץ להם יכולים הזרעים לנבוט לקראת האביב הבא.

לעומת הצמחים שנכנסים למעין תרדמת קיץ, הזוחלים מתעוררים בחודשי הקיץ. לכל מיני הזוחלים דם קר ולא מווסת כמו שיש ליונקים. השמש החמימה מחממת את גופם ומעלה את הטמפרטורה לתפקוד תקין. מחזה שכיח בגולן הוא חרדון נעמד בגאון על סלע בזלת גבוה, מתחרדן להנאתו בשמש וגם מתצפת ומחפש סכנה מתקרבת בדמות של טורף כזה או אחר. גם הנחשים יוצאים בימי החום לחפש את מזונם. בגולן קיימים כמה וכמה מינים יפיפיים של נחשים, כמו חנק משריץ, נחש המים המשובץ, תלום קשקשים מצוי וכן, גם צפע ארץ-ישראלי. מרבית מיני הנחשים אינם ארסיים, אך כולם מוגנים על בסיס חוק הגנת חיות הבר וזוהי עבירה פלילית לפגוע בהם. הנחשים חיוניים למערכת האקולוגית והם חלק ממארג המזון הסבוך שיש בגולן. חלקם יהיו מזון לנמיות או לחוויאי הנחשים (עוף דורס הניזון מנחשים) וחלקם יטרפו עשרות מכרסמים. כך המערכת האקולוגית תמשיך לפעול והטבע יאזן את עצמו. התערבות האדם בהרג נחשים תביא לעלייה במספר המכרסמים ופגיעה במאזן. יש לטייל בזהירות ובידיעה שקיימים נחשים בטבע ושאינן להם שום כוונה לפגוש אותנו ממש כפי שלנו אין כוונה לפגוש בהם. במפגש עם נחש בבית או ביישוב יש להתקשר ללכוד נחשים מוסמך שיסייע.

הנחשים חיוניים למערכת האקולוגית והם חלק ממארג המזון הסבוך שיש בגולן

שריפה במג'רסה.

צילומים: נעמה מנספלד

יש אמרה בגולן, שאומרת שלרמה היפה שלנו יש שלושה צבעים: בחורף היא נצבעת בירוק מרגיע, בסוף האביב הופכת הרמה לצהובה ובקיץ, לאחר השריפות, הופכת לשחורה. 25% משטח הגולן נשרף כל שנה. כלומר, כל נקודה בגולן תישרף אחת לארבע שנים. הסיבות הן: הצמחייה העשבונית המכסה את השטח, קרקע געשית המתייבשת במהירות ורוחות מזרחיות חזקות בימים חמים. חשוב לזכור - אין בארצנו הקטנה שריפות ספונטניות שפורצות לבד. יש שריפות מעטות שמתחילות כתוצאה מברקים, אך רוב השריפות הינן תוצר של פעילות אדם - מטיילים לא אחראיים שמשאירים מדורות דולקות בשטח. טונה מעושנת גרמה לשריפה של שלושה ימים בבטיחה לפני מספר שנים, גחלים של מנגל המושלכות אל השיחים, גם אימוני צה"ל בגולן הם גורם מוביל לשריפות. החיילים עובדים בשיתוף פעולה עם פקחי רשות הטבע, כיבוי אש ובוקרי הגולן כדי לכבות כל שריפה במהירות. חשוב לדעת, כי שריפה מכלה שטחים עצומים בזמן קצר. מרחבי עשב גדולים נשרפים ולא יוכלו לשמש עוד כמזון לצבאים לחיות המשק, או כמחבוא למכרסמים וזוחלים, שיהיו גם הראשונים להיפגע מהשריפה. הזוחלים אינם יכולים לרוץ מהר כמו היונקים או לעוף כמו העופות ואחרי שריפה אנו עדים, לצערנו, למחזות עצובים של שרידי זיקיות, צבים וחומטים שלא הצליחו להימלט בזמן.

יש להיזהר עם הבערת אש בגולן בחודשי הקיץ. אין לשרוף את נייר הטואלט, זוהי שיטה "נחמדה" להיפטר מהשארות שרידים בשטח, אך היא מומלצת למדבר, שם אין צמחייה שעלולה להשרף. מספר שריפות בשנים האחרונות פרצו בדרך זו - מטיילים עם כוונות טובות, ששרפו את נייר הטואלט לאחר עשיית הצרכים ושרפו דונמים רבים של אחו גולני בשל כך. מדורות יש להדליק רק בשטחים המאושרים לכך, ובשום מקרה אין הבערת אש בשמורות הטבע.

רמת הגולן שופעת מעיינות מדהימים ביופיים ובאיכות מימיהם. מטיילים רבים מגיעים לשכשך רגליהם או לטבול במים הקרירים ביום קיץ חם. חשוב לזכור - מעיינות הגולן משמשים גם את חיות הבר, מצפרדע הנחלים והחפף הארץ-ישראלי (מין של דג הנפוץ בנחלי הגולן) ועד לחזירי הבר והצבאים. חשוב לשמור על המעיינות נקיים מפסולת, דבר שיגרום לחיות הבר להסתמך על האדם ולרצות בקרבתו. כמו כן, מרבית חיות הבר בגולן הינן פעילות לילה. יש לישון במקומות המאושרים לכך, מחוץ לשמורות הטבע, ואף פעם לא ממש בסמוך למקווה המים או לאפיק הנחל. פקחי רשות הטבע והגנים עוסקים בקיץ רבות בכיבוי שריפות, חילוץי מטיילים ופינוי של חיות פצועות. בנוסף לכך יש תמיד את העבודה השוטפת - אכיפה אל מול פלישות קרקע על חשבון הטבע, ציידים לא חוקיים, פגישות ופיקוח על אימוני הצבא, עבודות תשתית ועוד. חשוב לנסות ולסייע ככל האפשר להתנהלות תקינה של קיץ גולני. טיול בטוח, עם נעלי הליכה מתאימות, כובעים והרבה מאוד מי שתייה, כמו גם הכנה מוקדמת של המסלול והתאמת רמת הקושי למטיילים, ימנעו עוגמת נפש וחילוצים מיותרים. חשוב לזכור - אין טיולים בשעות החשיכה גם בחודשי הקיץ החמימים והבהירים. אנחנו למעשה חולקים את הטבע עם חיות הבר וחשוב לתת להם את האפשרות לרדת לשתות, לטרוף את מי שבא לשתות, לחפש מזון ולנהל את חייהם בשלווה. זהירות באש תמנע שריפות ופגיעה גדולה בטבע ונהיגה זהירה תמנע פגיעה בחיות בר החוצות את כבישי הגולן, וכמובן תשאיר אותנו בריאים ושלמים, מוכנים להמשיך לטייל וליהנות בטבע הגולני המושלם.

**רמת הגולן שופעת
מעיינות מדהימים
ביופיים ובאיכות
מימיהם. מטיילים
רבים מגיעים לשכשך
רגליהם או לטבול במים
הקרירים ביום קיץ חם.**

חספין האם היא חספיא הקדומה?

בדרום הגולן מצוי המרכז האזורי חספין, בו גרות מעל 300 משפחות וכן פועלים בו מוסדות רבים: בתי ספר, גנים, ישיבה תיכונית וישיבת הסדר, בית ספר להנדסאים, מדרשת הגולן ועוד. מהו מקור שמו של היישוב והאם אכן משמר הוא שם קדום באתרו?

אורן זינגבוים

רשות העתיקות

"העיירות האסורות בתחום סוסיתא"

קצת רקע: בארץ ישראל נוהגות "מצוות התלויות בארץ", בהן: שמיטה, יובל, תרומות ומעשרות, עורלה ועוד. כדי להגדיר את קיום המצוות יש

להגדיר שני תחומים: אחד - מהן המצוות והשני - מהי הארץ. כדי להגדיר מהי הארץ נעזרים אנו במספר מקורות כתובים ובממצא של רצפת פסיפס בבית הכנסת, ברחוב שליד טירת צבי (זוסמן תשל"ד), (תוספתא שביעית ד י, ירושלמי דמאי ב א). במקורות ובכתובת מופיעה ברייתא, שהינה מקור חוץ משנה, המגדירה מהן גבולות ארץ ישראל לעניין מצוות התלויות בארץ וכן מה דין עיירות הנמצאות בשולי אזור זה, בתוך תחומן של ערים נוכריות.

באזור הגולן שתי ערים: האחת 'היפוס' היא סוסיתא והאחרת 'נווה' היא נווה שבבשן (בסוריה כיום). בתחום סוסיתא מצויות תשע עיירות יהודיות אשר נאסרו, כלומר נתחייבו במצוות התלויות בארץ. "העיירות האסורות בתחום סוסיתא עינוש ועינחרה ודמבר עיון ויערוט וכפר יחריב ונוב וחספייה וכפר צמח ורבי היתיר כפר צמח". ערים או כפרים אלו מזוהים בחלקם בדרום הגולן והינם מקור השמות של חלק מיישובי דרום הגולן, בהם: כפר חרוב, נוב וחספין. יישובים אלו מוקמו על שרידיהם של הכפרים היהודיים מימי המשנה. מקובל כיום כי רשימות אלו מתארות את הנעשה בגולן במאה השנייה לסה"נ. בזיהויים המקובלים כיום: כפר חרוב, אשר שמו השתמר בכפר חרב המצוי על המצוק, נוב, אשר שמו השתמר בכפר נב המצוי בכניסה לנוב, וכן חספין, אשר היה מקובל כי שמו השתמר באתר חספיא המצוי ליד רמת מגשימים. הזיהוי האחרון הינו בעייתי מכיוון שבסקר הגולן כמעט ולא נמצאו ממצאים מהתקופה הרומית, ומהתקופה המאוחרת יותר (הביזנטית) נמצאו במקום שרידי שלוש כנסיות. צ"א מעוז הציע בעבר כי האתר היה ממוקם ממזרח, באתר 'תל דהב' כיום, ושמו נדד לאתר 'חספיא' הסמוך. ננסה להציע כאן זיהוי חדש וייתכן נכון יותר והוא ביישוב חספין עצמו, וזאת עקב חפירות המתבצעות במקום על ידי רשות העתיקות עם תלמידי הגולן.

חספין

רקע: חספין הינו אתר הבנוי על גבעה בולטת מהרכס המקביל לגדה הדרומית של נחל אל-על. ג' שומכר ביקר במקום בשנת 1884 ותיאר אותה כ"חורבה ובה אבנים פזורות ומכלאות בקר של בדווים על גבעה נמוכה ברמה שמצפון לאל-על. החורבה הייתה פעם חשובה, אך היום היא הרוסה לחלוטין.

ערים או כפרים אלו מזוהים בחלקם בדרום הגולן והינם מקור השמות של חלק מיישובי דרום הגולן.

מימין: צילום אוויר
מ-1967. משמאל: בתים
בכפר בצילום מ-1967

המעייין עין א־צפירה נמצא מצפון לה. אפיקו טובעני ועמוק ולידו מעט שרידי בנייה. מן הראוי להשמר במיוחד מהמעייין הביצתי והעמוק, שבו אחד ממלווי וסוסו היו בסכנת מוות" (שומכר תשנ"ח: 116). ל' אוליפנט עבר במקום בשנת 1885, בדרכו מח'ספין לאם אל־קנטיר. לפי תיאורו הוא הגיע "אל חורבותיה של עיירה רומאית. מצאתי שם כמה וכמה עמודים וכותרות, שהעידו על טיבו של האתר. אף על פי שחורבות אלה לא היו מציאה גדולה מבחינה ארכיאולוגית, שכן לא היו חשובות ביותר, עדיין הפקתי הנאה ושביעות רצון מעצם העובדה שהייתי הראשון שגילה אותן. שמו של אתר זה הוא אספרה". בהמשך הוא מתאר, בדומה לשומכר, כיצד שקע סוסו בביצה הסמוכה (אוליפנט תשל"ו: 168). מתיאורים אלה ברור כי בסוף המאה הי"ט המקום לא היה מיושב. בסקר הכפרים (שנות ה-70 של המאה הי"ט) תועדו במקום מבנים בנויים אבני גוויל וכן מבנים אשר בחלקם שולבו אבני גזית. כן נמצאו פריטים ארכיטקטוניים ובהם: חולית עמוד, כותרת, בסיס, פריט מעוטר, ושבר פסל. ייתכן ויש בכך להעיד על מבנה ציבורי שהיה במקום. מניתוח הממצא הקרמי עולה כי המקום היה מיושב החל מהתקופה הרומית הקדומה ועד הביזנטית עם עדות דלה ליישוב מאוחר יותר.

החפירה:

בשנת 2014 החלה רשות העתיקות בשיתוף מ.א.גולן ומנהלת מורשת במשרד רוה"מ בביצוע חפירה חינוכית, באתר הממוקם בתוך היישוב חספין ובתחום בית ספר גולן ביישוב. מדי שנה מתקיימת עונת חפירות במשך כשלושה שבועות, בה משתתפים תלמידי בתי הספר בחספין (בי"ס גולן ות"ת גולני), תלמידי הישיבה בחספין, בית הספר הדמוקרטי מאליעד, תושבי היישוב, נוער וכן ותיקי הגולן. בחפירה נחשפו שרידי מבנה בנוי מאבני בזלת. מן המבנה נחשפו שלושה קירות הבנויים אבני בזלת דורפניים, ששרדו לגובה נדבך אחד עד שלושה. בשטח שבין הקירות נחשפה רצפה עשויה אבנים קטנות, על גבי רצפה זו נמצאו שברי כלי חרס אשר יתוארו להלן. מניתוח הממצא ניתן לשער כי קירות אלו סוגרים יחד חדר אחד, אשר מרכזו נחפר חלקית והמשכו מחוץ לשטח החפירה, ממזרח. לא נמצא פתח, אך ניתן לשער פתח בקיר 2, במרכזו. ממערב לקיר זה על גבי רצפה 2 נמצאה אבן מזוזה, אשר בשלב זה לא הורמה.

בסמוך לקיר 3, מצפון, נמצאה רצפה שונה העשויה אבנים קטנות ובה בולט מתקן, ייתכן לאיסוף נוזלים, אשר הוכן משבר חולית עמוד בזלת. בסמוך למתקן נמצאה אבן שחיקה באתרה וכן תחתית פיטס או כלי אגירה גדול יותר. ייתכן ויש בכך עדות לאזור בישול ואפיה בין מבנים, בחצר קטורה. בחלקה הדרומי של החפירה נחשפה רצפה עשויה לוחות אבן.

הממצא הקטן: בכל שטח החפירה נמצאו שברי כלי חרס אשר מכונים במחקר "כלי כפר חנניה" וזאת על פי השוואתם ודמיונם לכלים אשר יוצרו בבית היוצר בכפר חנניה שבגליל. כלים אלו ניתנים לתיארוך בצורה יחסית טובה. יש לציין כי בממצא מספר שברי כלי חרס, אשר ייתכן ויוצרו בחוורית, אשר בצפון הגולן ואולי הינם עדות ליחסי מסחר ותנועה בתקופות אלו. כן נמצאו מספר מטבעות. מתיארוך שברי כלי החרס ושברי כלי הזכוכית, במיוחד על רצפות האבן, ניתן להסיק כי המבנה יושב בתקופה הרומית התיכונה והמאוחרת (המאות הי"ב עד הי"ד לסה"נ). ככל הנראה יצא המבנה משימוש או נעזב בתחילת או באמצע הי"ד לסה"נ וזאת בגלל חוסר בממצא מתוארך, מאוחר יותר.

לסיכום: מצאנו עד כה מבנה מהמאות הי"ב-ד' לסה"נ, אשר נחרב או נעזב ולא שוקם עוד, כלומר לא מצאנו בו התיישבות אחרת מאוחרת יותר. האם זו "חספיא" של ברייתת התחומין? בימים אלו מתחילה עונת החפירות החמישית באתר, אשר בה נרחיב במעט את שטח החפירה וייתכן שנוכל לגלות עם הילדים ממצאים חדשים, אשר יסייעו לשפוך אור על האתר בעת העתיקה.

קישור לסרטון על החפירה והאתר, מפי ילדי בי"ס גולן - <http://www.golan.org.il/education/> /maslulary

**מתיארוך שברי כלי
החרס ושברי כלי
הזכוכית, במיוחד על
רצפות האבן, ניתן
להסיק כי המבנה
יושב בתקופה
הרומית התיכונה
והמאוחרת**

פטרון וקהילת אם

כיצד סייעו זאכי אלחדיף ויהודי טבריה לקהילה היהודית שהתקיימה בבית שאן בתקופת המנדט?

ראובן גפני*

כיום, רבים אינם זוכרים זאת עוד, אפילו בבית שאן עצמה. ואולם, עד פרוץ המרד הערבי הארץ-ישראלי, בשנת 1936, התקיימה בעיר הערבית גם קהילה יהודית קטנה, ששרדה במקום במשך כארבעים שנים, חרף קשיים ואתגרים לא מועטים. במהלך אותן שנים צמחה הקהילה הבית-שאנית הן מבחינה מספרית, והן מבחינה ארגונית וקהילתית. עם זאת, ללא סיועה המתמיד של הקהילה היהודית בטבריה, וללא התגייסותו של ראש העיר היהודי של טבריה, זאכי אלחדיף, לטובתה, ספק רב אם יכולים היו יהודי בית שאן להמשיך ולהתגורר במקום תקופה כה ארוכה.

יצירתה של קהילה יהודית חדשה

כמו בערים ערביות נוספות, בכל רחבי ארץ ישראל, השתקעו ראשוני היהודים בבית שאן בעשור האחרון של המאה ה-19. זאת, לנוכח ראשית צמיחתה הכלכלית של העיר כולה, הודות להשקעות ממשלתיות עות'מאניות, ואולי גם לקראת הגעתה של הרכבת לעיר, בשנת 1905. היהודים הראשונים שביקשו להתגורר בבית שאן עשו זאת

ללא כל יד מכוונת, ארגונית או אידיאולוגית, כי אם באופן פרטני ומשפחתי-אישי. את פרנסתם מצאו במסחר ובהשקעה בסחורות שונות, הן בתוך העיר עצמה, הן בכפרים הבדווים שבסביבתה הקרובה, והן בערים רחוקות יותר, לעיתים אפילו הגיעו עד דמשק. מרביתם היו יהודים ממוצא כורדי, שעלו ארצה זמן קצר קודם לכן והתיישבו בתחילה בטבריה. בין המשפחות הראשונות שהתיישבו בעיר, עד מלחמת העולם הראשונה, היו גם משפחות אשכנזיות בודדות (אף הן מטבריה, ככל הנראה), וכך גם משפחות בודדות מעולי ארצות המגרב (צפון אפריקה). עד תום מלחמת העולם הראשונה מנו יהודי העיר רק כמה עשרות, ואף אלו לא הצליחו ליצור מוסדות קהילתיים של ממש, כפי שנעשה בערים ערביות אחרות, דוגמת עזה ובאר שבע. מראשית שנות העשרים ואילך הלכה הקהילה וצמחה בהתמדה, עד שמנתה בשנת 1929 בין 200 ל-250 יהודים. גם מבחינה ארגונית התפתחה הקהילה בבית שאן באופן ניכר, ובמקום פעלו: בית כנסת קהילתי, מרפאה עברית שהופעלה בידי ארגון "הדסה", ואפילו בית ספר עברי קטן, שנוהל בידי מורים שנשלחו לעיר על ידי מחלקת החינוך של ההנהלה הציונית.

מלבד המוסדות הקהילתיים ובניגוד לנעשה בערים ערביות

* ד"ר ראובן גפני - מרצה במחלקה ללימודי א"י, מכללת כנרת

זאכי אלחדיף

Council of the Jewish Community
 Tiberias, P.O.B. 11
 מועצה יהודית
 טבריה
 מס' _____
 תאריך זמן _____
 רשימת מילוי בית-2029

מספר מנסחים	מס' 1	מס' 2	מס' 3	מס' 4	מס' 5	מס' 6	מס' 7	מס' 8	מס' 9	מס' 10	מס' 11	מס' 12
1,800	1,800	1,500	2,400	1,500	600	1,800	2,100	200	1,500	600	14,700	1,200
15,900												

מתוך ארכיון טבריה. צילום: ראובן גפני

אלחדיף, כפי שיתואר) שבו חלק מהם להתגורר ולפעול בבית שאן, לקראת אמצע 1930.

ואולם, גם לאחר שיבתם של היהודים לעיר לא שבו הדברים למסלולם הקודם: פעילותם בעיר נעשתה קשה במיוחד, והם הותקפו פעם אחר פעם בידי שכנים וצעירים מקומיים, שאף החרימו את חנויותיהם במשך תקופה ארוכה. אמנם, בית הספר העברי שב לפעול למשך שנים אחדות בעיר, אך מספרם של יהודי בית שאן הצטמצם כל העת, עד שנותרו בעיר, בראשית שנת 1936, רק מעט יותר מ-10 משפחות.

עם פרוץ מאורעות המרד הערבי, באפריל 1936, החליטו יהודי בית שאן לשוב ולנטוש את העיר, גם בעידודם של אנשי המוסדות הלאומיים, שסברו שקשה מאד יהיה להגן עליהם בשעות צרה ומשבר עתידיות. כך נעזב פעם נוספת הרכוש היהודי בעיר, וזמן קצר לאחר עזיבת היהודים את בית שאן אף הועלה באש. פליטי בית שאן, מצידם, שבו והתגוררו במשך תקופת מה בטבריה, וזמן ארוך חלף עד שהצליחו לעמוד מחדש על רגליהם.

כך תמה פרשיית התיישבותם של היהודים בעיר, שנמשכה למעלה מ-40 שנה ונראתה במשך זמן מה כאפשרות התיישבותית מבטיחה.

כוחה של קהילת אום: בין טבריה לבית שאן

פרט לנסיבות הזמן המשתנות, ולגורמים המקומיים שתוארו, אחד הגורמים שהשפיעו יותר מכל על גורל הקהילה היהודית בבית שאן, וכך גם על סיכויי הישרדותה, היו הקשרים האמיצים שהתקיימו בין יהודי העיר לבין קהילת יהודי טבריה, והאחריות שלקחה זו על עצמה, פעם אחר פעם, כמעט בכל הנוגע לטיפול ביהודי בית שאן.

אמנם, הקשר בין הקהילה היהודית הקטנה בבית שאן לבין קהילת טבריה הגדולה, הוותיקה והמאורגנת בהרבה, דמה לכאורה לקשרים שנוצרו בכל רחבי הארץ בין נקודות התיישבות חדשות, בערים ערביות, לבין קהילות-אם גדולות ומפותחות. הדוגמה הבולטת ביותר בהקשר זה, היא הקשר הייחודי והמתמשך שהתקיים בין הקהילה היהודית בעזה לבין קהילת יהודי חברון. כחלק מאותו קשר רב שנים, סייעה קהילת חברון ליהודי עזה בהקמת ובאחזקת בית הכנסת שלה עד ראשית

אחרות, זכו יהודי בית שאן אפילו לנציג משל עצמם במועצת העיר הערבית, תפקיד שאותו מילא במשך מספר שנים דוד ישראל מזרחי. כך, כל עוד התנהלו הדברים על מי מנוחות, ניתן היה לצפות שהנוכחות היהודית בעיר תמשיך ותתפתח גם בהמשך השנים. אך עד מהרה התברר כי הדברים לא יתרחשו באופן זה.

מאורעות, פינוי, ונטישה: יהודי בית שאן בשנים 1929-1936

עד אמצע שנות ה-20 של המאה ה-20, היו היחסים בין היהודים לערבים בבית שאן, לפחות על פי רוב, טובים מאד. אמנם, מפעם לפעם התרחשו עימותים נקודתיים בין תושבים יהודים ומוסלמיים בעיר, אולם הרקע לאלו היה על פי רוב אישי או נקודתי ולא נשא אופי לאומי או אידיאולוגי עמוק יותר.

מצב זה החל להשתנות לראשונה עם החלת המנדט הבריטי על ארץ ישראל כולה, וראשית פעילותה של ממשלת א"י הבריטית לטובת כינון ישות יהודית לאומית בארץ ישראל. כך, כבר בראשית שנות העשרים התרחשו בעיר מספר הפגנות, שבמהלכן מחו ערביי העיר נגד מכירת קרקעות בסביבתה ליהודים, ונגד מדיניותה הכוללת של הממשלה הבריטית בארץ. באחת מהן אף הונפו דגלים שחורים, אל מול פמלייתו של הנציב העליון הבריטי, הרברט סמואל, שביקר בבית שאן. גם פתיחת המרפאה העברית במקום, בשנת 1924, גררה בתחילה מספר תגובות נזעמות מצד תושבים ערבים, שהבינו כי הדבר יתרום להתבססות היהודית בעיר. ואולם, עד מהרה החלו אף הם לעשות שימוש רב בשירותים שהציעה המרפאה, והיו ילדים ערבים אחדים שאף ביקשו להצטרף לבית הספר העברי שהופעל בעיר.

אלא שבחודש אב תרפ"ט (אוגוסט 1929), עם פרוץ מאורעות תרפ"ט בכל רחבי הארץ, השתנו הדברים לבלי הכר ובאופן בלתי הפיך. במהלך האירועים הותקפה הקהילה היהודית בידי מאות מתושבי העיר הערבים, וכמה עשרות מן היהודים המקומיים נפצעו - אחדים מהם באורח קשה. כן נבזזו בתיהם וחנויותיהם של היהודים בעיר, ובית הכנסת המקומי חולל, על תשמישי הקדושה שנשמרו בו. כתוצאה מכך ברחו כלל היהודים מן העיר למשך קרוב לשנה, ורק הודות למאמצים כבירים מצד המוסדות הלאומיים (וכן מצידו של ראש עיריית טבריה, זאכי

משפחותיהם לטבריה ופעלו ממנה במשך תקופה מסוימת; וכך היה, כמובן, גם לאחר פינוייה הסופי של הקהילה בשנת 1936, כאשר מרביתה עברה להתגורר בטבריה וחלק ממנה השתקע בה למשך שנים ארוכות. לאחר שני הפינויים של קהילת בית שאן, נטלו עליהם מוסדות שונים בטבריה - הן המוסדות הלאומיים באמצעות סניפיהם המקומיים, והן המוסדות המקומיים, דוגמת ועד הקהילה בטבריה - את הטיפול הארוך, המורכב והיקר בפליטי בית שאן, תוך שהם נאלצים להשקיע בכך זמן רב, מאמצים מתמשכים וסכומי כסף לא מבוטלים. כל זאת, מתוך הבנה כי ללא סיועם ייקלעו הפליטים למצב כלכלי, חברתי ומשפחתי קשה עוד יותר מזה שבו נמצאו בלאו הכי. אחד מאותם אישים שליווה את יהודי בית שאן לאורך השנים, היה איש קק"ל בגליל וחבר מועצת העיר טבריה, יוסף נחמני. אולם הדמות המשמעותית והמוכרת ביותר, בהקשר זה, היה ראש עיריית טבריה היהודי, זאכי אלחדיף, שבשנת 1929 נטל על עצמו את הטיפול בפליטי בית שאן באופן אישי, ואשר גם מאוחר יותר היה אחראי, במסגרת תפקידו בעירייה ובמוסדות הלאומיים, על הטיפול בהם ושיקומם. לאור כל הנאמר, אין להתפלל על הדברים שנכתבו בשנת 1930 בסקירה עיתונאית על היישוב העברי בטבריה ובגליל, שבה הודגש כי ליישוב היהודי בבית שאן אין למעשה סיכוי לקיום עצמאי ללא תמיכתה של טבריה:

"כידוע, כל יהודי בית שאן, שרובם ככולם סוחרים הם בני טבריה, ובכל האשראי ומחזור ה[?] שלהם נשענים עליה, וכמובן עם דלדול מסחרה של טבריה, עלולים גם להתמוטט כל יסודות הבנין של יהודי בית שאן, פנה אשר רבות אנו עמלים לשמור עליה, לבצרה, להגדילה ולהאזירה" (ש' ממאן, "הגליל השוקע", דואר היום, 30/4/2, עמ' 3).

זאכי אלחדיף ו"מסירותו וחיבתו ליהודי בית-שאן"

מקורו של הקשר המיוחד שנוצר בין יהודי בית שאן לבין אלחדיף, טמון היה בראשית פעילותו המסחרית והציבורית, כשהיה בן מעט למעלה מעשרים. על פי עדויות שונות, החל אלחדיף את פעילותו הכלכלית, ובתוך כך גם את זו הציבורית, כאחד הסוחרים היהודיים שהשתקעו בבית שאן עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. באותן שנים, יש סבורים, הפך לא רק לסוחר אהוב ומקובל בעיר, כי אם גם למי שעמד בראש 'ועד עדת היהודים' המקומית, מוסד שאין כל ידיעות נוספות על עצם קיומו. מינויו זה, כך טען דוד תדהר, התבצע "כי נתגלו כשרונותיו הארגוניים, מרצו ויושרו". (ד' תדהר, אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו, עמ' 1860).

אמנם, בבית שאן נותר אלחדיף רק שנים אחדות, וכבר ב־1915 חזר לטבריה והשתלב גם בה במערכת הציבורית הבכירה. אלא שמאז ועד הירצחו בשנת 1938 חש אלחדיף אחראי במידת מה לגורל היישוב היהודי בבית שאן, ובמסגרת זו פעל בעיקר בניסיון להשיב את בני הקהילה לעירם, בשלהי 1929 ובראשית שנת 1930. קרבתו והיכרותו האישית את תנאי החיים בבית שאן, הצטרפו במקרה זה לאחריותו הציבורית הכלכלית, והביאוהו לפעולה מתמשכת לטובת הפליטים וסיכויי השיקום של הקהילה המקומית. במסגרת זו עמד בקשר עם מוסדות לאומיים שונים, ביניהם הוועד הלאומי, המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, מחלקת החינוך של ההנהלה הציונית, ואחד ממנהיגי הקהילה היהודית בחיפה, שבתי לוי.

במסגרת טיפולו בפליטי בית שאן עסק אלחדיף בהעברת כספים באופן אישי מן המוסדות הלאומיים בירושלים למשפחות

המאה הי"ט, והייתה מעורבת בשליחת אנשי רוח והוראה אליה גם משהוקמה קהילת יהודי עזה מחדש, בשלהי המאה הי"ט. זאת ועוד - עד שנרכשה חלקת הקרקע שעליה הוקם בית הקברות היהודי בעזה בראשית המאה הכ', קברו יהודי המקום את מתיהם, על פי רוב, בחברון - למרות המרחק הרב והזמן שנדרש להובלת המת עד אליה - וכך חיזקו עוד יותר את הקשר בין שתי הקהילות. קשרים דומים נרקמו בתקופות קודמות גם בין קהילת צפת ליהודי עכו, בין יהודי עכו לבין הקהילה היהודית הצעירה בחיפה (שבראשיתה הייתה תלויה בקהילה העכואית, ולאחר מכן הפכה לאחות הבכירה, ששרידי הקהילה בעכו נסמכים עליה), בין הקהילה הקטנה בצמח לבין הקהילה היהודית בטבריה, ובין יהודי צפת ליהודים שהתגוררו במספר כפרים בסביבתה, ובהם פקיעין. קשרים בין-קהילתיים אלו יצרו רשת ביטחון מנהלית, כלכלית וחברתית לבני הקהילות הקטנות, וסייעו להם לא אחת ביצירת ובביסוס שירותי הדת, החינוך והחברה המקומיים בקהילותיהם החדשות.

ואולם, דומה שבהקשר זה היה הקשר ההדוק בין טבריה לבין בית שאן טבעי ונחוץ עוד יותר: חלק ניכר מבני הקהילה בבית שאן הגיע אליה במקור מטבריה, ומשפחותיהם הענפות המשיכו להתגורר בה במשך כל השנים; מסחרם של חלק מן היהודים המקומיים בבית שאן נשען על שווקי טבריה המפותחים והגדולים בהרבה (כמו גם על שווקים נוספים, מרוחקים יותר); וגם מבחינת שירותי הבריאות, החינוך, הדת והרוח, נשענו אנשי בית שאן לא אחת על המוסדות הטברייניים, בייחוד בתקופות שבהן המוסדות המקומיים שלהם עצמם טרם הוקמו, או פסקו מלפעול מסיבות שונות. יתר על כן, לפחות בשנות השלושים המוקדמות (וכנראה גם בתקופות קודמות) נהגו רבים מיהודי בית שאן לנטוש לחלוטין את עירם למשך מספר שבועות, מפסח ועד סמוך לחג השבועות, תוך שהם שוהים בטבריה ומשתתפים בהילולות שנערכו בקבר רבי מאיר בעל הנס ובאתרים נוספים. גם בחלק מן החגים האחרים נהגו יהודי בית שאן לשהות בטבריה, עם משפחותיהם הענפות ומכריהם משכבר.

מעבר לכך, ועוד יותר מאשר במקומות אחרים, תלויים היו בני בית שאן בקהילה בטבריה, בכל הנוגע למגעם עם המוסדות הלאומיים הציוניים - שגם תפקידם באחזקת הקהילה בבית שאן הלך וגבר בהתמדה. זאת, הן באמצעות הסניפים של המוסדות השונים בטבריה, דוגמת קק"ל והסוכנות היהודית, והן באמצעות האישים שעמדו בראשות המוסדות הלאומיים בעיר. אישים אלו למדו להכיר לאורך השנים את הרכבה ואת אופייה של הקהילה היהודית ההולכת ונוצרת בבית שאן, ובמרבית המקרים דומה שקיבלו את האחריות עליה בהבנה. זאת, מתוך ידיעה שבלעדיהם למעשה יופקרו יהודי בית שאן לגורלם, וכי איש מלבדם לא יוכל לייצגם כראוי מול מרכזי המוסדות הלאומיים בירושלים, בחיפה ובמרכז הארץ.

משען בעת משבר: קהילת טבריה לנוכח הפגיעה ביהודי בית שאן

חיבור הדוק זה, שנוצר עם השנים בין הקהילות בבית שאן ובטבריה, קיבל את ביטויו המובהק בעיקר בעתות מצוקה ומשבר, ובייחוד בזמנים שבהם נאלצו אנשי בית שאן לעזוב את קהילתם, בתחילה באופן זמני, ולבסוף באופן סופי. כך היה עם פינוייה של הקהילה לאחר מאורעות תרפ"ט, כאשר מרבית חבריה עברו להתגורר למשך חודשים ארוכים בטבריה; כך היה במספר הזדמנויות במחצית הראשונה של שנות השלושים, כאשר בני הקהילה נטשו את בית שאן לזמן מסוים, העבירו את

מאגנס

ראובן גפני | נקודה עברית בבית שאן

נקודה עברית בבית שאן מגוללת את סיפורה של הקהילה היהודית שהתקיימה בבית שאן משלהי המאה הי"ט ועד נפילתה עם פרוץ המרד הערבי ב-1936. ניסיון ראשון זה לשרטט את סיפורה של הקהילה, שנמחה כמעט לחלוטין מן התודעה הציבורית והמחקרית, מתבסס על עיון מעמיק בארכיונים ציבוריים ומקומיים ברחבי הארץ ועל מקורות נוספים ובהם עיתונות התקופה, מקורות ספרותיים ואוטוביוגרפיים וראיונות בעל פה עם צאצאי הקהילה. הספר מלווה את צמיחת הקהילה מראשיתה כקהילת בודדים דלת אמצעים לקהילה שנתנה בשיאה, ערב מאורעות תרפ"ט, מאות אנשים והפעילה מוסדות קהילתיים ודתיים, פרקים נרחבים מוקדשים לפעילותם של בית הספר והמרפאה העברית, ולמקום שמילאו בעיצוב הזהה הקולקטיבית והלאומית של הקהילה. כן נדונים קשריה עם ההתיישבות ההקלאית הסובבת, עם הקהילה היהודית בטבריה, עם האוכלוסייה הערבית המקומית, ומעל לכל יחסיה המורכבים עם המוסדות היהודיים הלאומיים.

לצד סיפורה של קהילת בית שאן, הספר פותח צוהר להכרת עולמן של הקהילות היהודיות הוערות שפעלו בתקופה זו בערים ועיירות ערביות בכל רחבי הארץ: עזה, באר שבע, רמלה, לוד, נצרת, ג'נין, צפת, יריחו ועוד. סיפורן של קהילת אלו מאפשר בחינה מחדשת של סוגיות שונות הנוגעות לזהות חברתית ולחסי יהודים וערבים בארץ ישראל בתקופה זו.

ד"ר ראובן גפני מלמד במחלקה ללימודי ארץ ישראל במכללת כנרת, עוסק בחקר ההתיישבות היהודית בארץ ישראל בעת החדשה, ומתמקד גם בחקר הנוכחות היהודית בערי המושבה הערביות בתקופה זו. ספרו הקודם, תחת כיפת הלאום: בני כנסת ולאומיות בארץ ישראל בתקופת המנדט, ראה אור ב-2017 בהוצאת מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות.

על הטיפוסי תחנת הרכבת בבית שאן, תקופת המנדט

מחקר ועיון

מחקר ועיון

לעיון נוסף:

ר' גפני, נקודה עברית בבית שאן: קהילה יהודית בעיר ערבית בשלהי התקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט, הוצאת מאגנס, ירושלים תשע"ח.

ראובן גפני נקודה עברית בבית שאן

קהילה יהודית בעיר ערבית בשלהי התקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט

עטיפ הטיפוס: אביר ויטל

מחיר ממלך: 88 ש"ח
www.magnespress.co.il

בחלק מן המובנים נמנעו הם עצמם מלשקוד על פיתוח קהילתם, ושבשנים האחרונות לקיומה התמודדה קהילת בית שאן עם משפחות שחילקו את חייהן בין שתי הערים, וכך החלישו באופן משמעותי את כוחה ואת לכידותה שלה עצמה. כך למשל, העובדה שלא הוקם בית עלמין יהודי בבית שאן, ושבני הקהילה הובילו את הנפטרים לקבורה בטבריה, החלישה במובן מסוים את הקשר בינם לבין מקומם, וזאת בשונה מן הנעשה בעזה (שבה נוסד בית קברות חדש), בעכו (שבית הקברות בכפר יאסיף שימש אותה) וכמובן בחברון, שבית הקברות שימש בה כמוקד ליצירת הזדהות, תודעה וזיכרון מקומי.

עוד יותר מכך, העובדה שבחודשים הראשונים לאחר חידושה של הקהילה בשנת 1930, כמו גם בשנים שלאחר מכן, הותירו חלק מיהודי בית שאן את משפחותיהם בטבריה - ובמשך מספר שבועות בכל שנה אף שהו בה בעצמם - החלישה אף היא את יכולתה של הקהילה להחזיק את מוסדותיה הקהילתיים כשהם פעילים, ולתבוע מן המוסדות הלאומיים שימשיכו לפתחה ולהשקיע בה כספים ומאמצים ארגוניים.

בולט בהקשר זה, היה גורלו של בית הספר העברי, שהתחדש בבית שאן לאחר שיבת היהודים למקום בשנת 1930, ואשר נסגר בסופו של דבר בשנת 1933, עם חזרת מרבית הילדים להתגורר בטבריה. במקרה זה, כמו במקרים נוספים, דומה שדבקות עיקשת יותר במגורים המשפחתיים בבית שאן, הייתה מובילה להמשך ההשקעה הלאומית במוסד, כמו גם בשירותי הרפואה העבריים המקומיים, ובמרכיבים נוספים בחיים הקהילתיים.

הנה כי כן, הקרבה היתירה לטבריה, שהייתה כה משמעותית עבור הקהילה המקומית, הייתה לבסוף גם אחד הגורמים לחיסולה. היא עצמה הייתה זו שאפשרה לאנשי בית שאן לסגת מעת לעת לאחור, לשוב לזמן מה למסגרות חייהם הקודמות או החלופיות בטבריה, וכך להביא בסופו של דבר לשקיעת קהילתם החדשה, שלא יכולה הייתה להתמודד עם כוח המשיכה של טבריה - לא מבחינה ארגונית, לא מבחינה ביטחונית, ולא מבחינה משפחתית וחברתית.

הפליטים, בהתוויית תכנית להשבתם למגורים בבית שאן, תוך חידוש או שיקום המוסדות הקהילתיים הנדרשים (שירותי בריאות, שחיטה ובית כנסת), ומעל לכל במאמצים מתמשכים לשכנע את מחלקת החינוך לפתיחה מחדשת של בית הספר המקומי; זאת, הן על מנת שבני הקהילה ישובו לעיר בלוויית בני משפחותיהם, והן על מנת שיהיו "חדורים כל רוח לאומית שהיא [...] לחנוך ילדיהם על ברכי החנוך הלאומי הטהור". (ז' אלחדיף למחלקת החינוך, 30/8/1, אצ"מ, 1/98/s2).

במסגרת מאמציו להקמת בית הספר הבית-שאני מחדש, הביע אלחדיף מספר פעמים את מחויבותו לקיומה של הקהילה המקומית, ואת קרבתו האישית לסוגיה. תוך כך ציין, כי מלבדו אין אחר מקהילת בית שאן עצמה, המסוגל לקחת על עצמו את הטיפול בדברים מול המוסדות השונים:

"לדאבוני אין אני יכול לכתוב לכב' על שם מישהו בבית שאן שתוכלו להתקשר עמו בשאלה הנדונה לעיל ולזאת, מקבל אני על עצמי הטפול בשאלה זו ובקורספינדנציה אתכם עד פתיחת ביה"ס, וכמובן שאמהר בכל פעם להמציא את הידיעות לתעודתן" (ז' אלחדיף למחלקת החינוך, כ"ד באלול, תר"ץ, אצ"מ, 1/98/s2).

מן העבר השני: מחירה של קרבה

כאמור, הקרבה הגיאוגרפית היחסית בין טבריה לבית שאן - כמו גם היכולת להסתמך על טבריה בעתות משבר או לצרכים קהילתיים שונים - אין ספק כי סייעה ליהודי בבית שאן לא אחת ברמה המעשית, וכי הקלה על ההתמודדות עם קשיים ועם אתגרים שונים לאורך השנים. אין גם ספק כי ללא הגב הארגוני, הכלכלי והאנושי שהעניקה קהילת טבריה ליהודי בית שאן, קשה היה יותר להתיישב בעיר מלכתחילה, וקשה עוד יותר היה לפתח בה קהילה יציבה ולקדמה מבחינה מספרית, ארגונית וחברתית.

מן העבר השני, דומה שביותר ממוכן אחד נודע לקרבה זו גם מחיר לא פשוט. שהרי אותה קרבה שאפשרה את התנועה החוזרת ונשנית בין שתי הערים, ואת הסתמכותם של יהודי בית שאן על השירותים שהוצעו בטבריה, הביאה לכך שלפחות

ש.נ.ל

כח אדם ושמירה בע"מ

ש.א.ור

אבטחה ארצית בע"מ

חברת ש.נ.ל בע"מ

קבוצת "ש.נ.ל" כח אדם ושמירה בע"מ נוסדה בשנת 1996. החברה מספקת שירותי אבטחה חמושה, שמירה, סדרנות, שרותי מוקד ומערכות מיגון בכל רחבי הארץ. החברה פועלת ברישיון משרד הפנים, משרד המשפטים ומשרד התמ"ת. החברה מנוהלת ע"י אנשי מקצוע, בעלי ניסיון רב בתחום, ומעמידה לרשות לקוחותיה צוותים מיומנים, מצוידים במיטב האמצעים למתן שירות הברמה הגבוהה ביותר.

מחלקת האבטחה והשמירה

מחלקת האבטחה והשמירה מספקת את כל הפתרונות והשירותים בתחום האבטחה והשמירה לגופים פרטיים ומוסדות ציבור. החברה מעמידה לרשות הלקוח צוות ניהולי מיומן ובעל ניסיון ניסיון עשיר בתחום. ניתן לקבל שירות כולל, החל משלב תכנון וכתובת נהלי עבודה וכלה בביצוע היומיומי בשטח.

עבודה האבטחה והשמירה מתבצעת תוך כדי פיקוח ובקרה הדוקים ביום ובלילה והדרכות תקופתיות לעובדים. אנו עומדים בסטנדרטים גבוהים של איכות, אמינות ומהירות תגובה המגובים ע"י נהלי עבודה העומדים בתקני האיכות ISO9001 כל אלה מבטיחים את איכות השירות ומשירתה לאורך זמן.

מחלקת האבטחה והשמירה של חברת "ש.נ.ל" מעמידה לרשות הלקוח קציני בטחון, מאבטחים ושומרים חמושים, בודקים בטחוניים, סדרנים, פקידי קבלה ומודיעין, חובשים ומאבטחי אישים. עובדי המחלקה עוברים מיון מסודר קפדני ומוכשרים ע"י החברה בהתאם למשימותיהם השונות. כלל העובדים עוברים הכשרות מסודרות כולל רענונים תקופתיים בבתי ספר מאושרים להכשרת מאבטחים עפ"י הנחיות משטרת ישראל האגף לאבטחה ובפיקוחה. העובדים לבושים במדי החברה הייצוגיים, ומצוידים בכל האמצעים המתקדמים ביותר הדרושים לביצוע משימתם.

החברה חרטה על דגלה נושא השירות ללקוח עפ"י צרכיו. מנהלי החברה, מפקחיה והמוקד המבצעי של החברה עומדים לרשותכם 24 שעות ביממה ונותנים מענה מידי לכל בעיה, פניה ובקשה.

רח' הכשרת הישוב 5, ראשון לציון טל. 03-7105700 | פקס. 03-7105727 | מוקד מבצעי 1-700-506-806

www.snl-or.co.il

צילום: דניאל וקנין

טחונת דרבשייה

הקיץ כמעט בשיאו והחום בהחלט מכביד כל כולנו. זה זמן נהדר לחפש נקודה מוצלת, לשים את הרגליים במים, את הקפה על הפינג'אן וליהנות מרגע של שקט צונן.

המורדות המערביים של הגולן משמשים מבחינה גיאולוגית והידרולוגית כמקום מובטח להיווצרות מעיינות בין שכבות הסלע. אחד מהמעיינות היותר שקטים, נעימים ומפתיעים זה המעיין בנחל דיבשה, הנקרא בערבית טחונת דרבשייה, על שם טחנת הקמח שפעלה כאן בעבר.

זרם המים במקום, מפתיע בחוזק זרימתו והספיק לתושבי הכפר הקטן שהיה כאן עוד בתקופה העות'מאנית להפעלת טחנת קמח מקומית. עם כניסת התיעוש לאזור כבר לא היה צורך בטחנת קמח מסוג זה והמקום נעזב ונחסם בצמחיה עבותה.

בשנות ה-80 שופץ המקום על ידי קבוצת נערים מקיבוץ גונן הסמוך וכיום הגישה אליו אפשרית. ניתן לחסות בצילו של המבנה או של אחד העצים במקום, לטבול רגליים במים וליהנות מפכפוכם הנעים והקריר, אודות לחניכי פרויקט החינוכי 'שומרי הנחל', שעדיין מתחזקים את המקום.

הפסקת קפה

דניאל וקנין

איך מגיעים?

נוסעים צפונה מצומת גדות על כביש גדות-גונן - כביש 918. לאחר כ-7.5 ק"מ מזהים בעיקול הכביש שלט המורה על כניסה לעין תינה. כאן מאפסים את מד המטרים של הרכב, אחרי כ-600 מטרים עוברים על גשר קטן שמתחתיו מים זורמים, זה נחל דיבשה. ממשיכים עוד 200 מטרים לכניסה ראשונה בדרך עפר. פונים ימינה (מזרחה). סוגרים אחרינו את השער כדי שהפרות לא תצאנה החוצה וממשיכים ישר יחסית ובמקביל לכביש, כ-200 מטרים, עד שמגיעים לאזור רחב יותר. שם יש להחנות את הרכב. הולכים עוד 100 מטרים ברגל ומגיעים למעיין. תיהנו!

הקוראים מוזמנים לפתור את החידה בעזרת התמונה ולאתר את המקום שנמצא ברחבי אגן ההיקוות של הכינרת. את הפתרון **המלא** יש לשלוח למייל eretz@lakekinneret.co.il בין הפותרים נכונה יוגרל פרס

הנה החידה:

- האם זהו אדם או תיש?
- ההיו שם ארמונות משיש?
- על פי הלכות הפרה
- הנקבה לידו כשרה
- ובימי הביניים
- המקום עבר הרבה ידיים
- שם גם ניתנו מפתחות השמיים
- וכיום באים בגלל המים

כתב: רון לביא,

צילום: לילא איברהים

ASHIKAR

אשקר חו"ל - חברה לתשתיות בע"מ

תשתיות וכבישים | עבודות צנרת וניקוז
| ניקוז תת קרקעי | בטונים ומעבירי
מים | דרכים חקלאיות ודרכי מים |
הכשרת שטחים חקלאיים
וגדודיות

בשרותנו צי כלים מהחדשים

ביותר וממיטב היצרנים:

באגרים, משאיות רכינה,
משאיות הובלה, מעמיסי כף,
מפלסות - גריידר, מכבשים,
מחפרונים, מגרסה ניידת

שרת אמין ומקצועי

כפר פסוטה ת.ד. 124

טל' 04-9870307

פקס' 04-9870193

סניף צומת כח

טל' 04-6903252

פקס' 04-6903242

